
TARİHÇİLİKTE MESLEK AHLÂKI veya AHLÂKSIZLIĞIN TARİHÇİLİĞİ MESELESİ

*
*Ali Birinci**

Ahlâk iledir kemâl-i âdem
Ahlâk iledir nizâm-ı âlem
Ahlâka nazar edilmeyince
Semt-i edebe gidilmeyince
Âlemde nice maarif ehli
Tercih ediyor ulûma cehti¹

1-MESELENİN ORTAYA KONULMASI VE EHEMMİYETİ:

Her mesleğin veya her işin bir ahlâkî tarafı bulunmaktadır. Buna manevî tarafı veya ruhî tarafı demek de mümkündür. Bu, bir meslekteki kişinin işini yaparken uyması gereken kâideler bütünü olarak da anlaşılabilir. Esasen her işin değeri ancak ahlâkî değeri kadardır. Bir araştırmamanın ilmî değeri hiçbir zaman ahlâkî değerinden daha fazla olamaz. Bu itibarla her mesleğin icra-

* Prof. Dr., Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ Bereketzâde İsmail Hakkı, *Necaib-i Kur'aniye*, İstanbul, 1331, s. 243. Burada tercih edilen cehilden ziyade artık cehle ilâveten nakit olmuştur. "Ben kitap biriktiremiyorum, gerektiğinde kütüphaneye gidiyorum" sözü de hem tembelliğin itirafı, hem de çevreye safdil muamelesi yapmaktır. Diğer taraftan "Ben bu kadar paraya makale yazmam" diyerek övünmede bulunanların yazdıkları da zaten gerçek piyasasında da beş para bile etmemektedir. Ama bu sözleri de bir mânevî tedavi ve telâfi mekanizması olarak bir işe yaramaktadır.

sında bu ahlâkî kâidelerin gereğini yerine getirmek kişinin mesleğine ve meslektaşlarına karşı ilk borcudur ve hiçbir zaman bir lütuf sayılamaz. Bütün bu hususlar bir tarihçi için de geçerlidir ve hiçbir tarihçi bu ahlâkî mükellefiyetlerden kendisini muaf ve imtiyazlı sayamaz ve saymamalıdır. Ancak hemen ifade etmek gerekir ki, uzun vâdede ilim hayatının ahlâkî seviyesi de cemiyetin umumî seviyesinden farklı olamaz. Yâni bu meselede de "Turhallı, hep bir hallı" sözünün hükmü yürümektedir. Çünkü en geniş mânâsıyla ahlâksızlık da teşkilâtlanmış bir takım oyunu veya "organize" bir suçtur. Bu hususta ilim ya bir ahlâkî önderlik vazifesi yapar veya ahlâksızlığa tâbi olur ve "baktın zamane uymadı sen uy zamaneye" diyen eyyamcı tavrın takipçisi olarak ahlâksızlar kervanına katılır ve diğer taraftan da ahlâk temsilciliği vazifesinde de, etrafı iğfâl ederek, berdevam olur. Son zamanlarda ilim hayatındaki ahlâksızlık da umumî ahlâk seviyesiyle beraber hızla düşmekte ve haram-helâl mefhumları ilim hayatında da artık neredeyse, can çekişmektedir. Artık hak, her ne şekilde olursa olsun ele geçirilendir, hak edilen bir şey değildir. "Çok söz yalansız olmaz, çok mal haramsız olmaz" sözü artık hayatla kişinin arasından çıktığı için Türk cemiyeti iktisâdî zenginleşme yolunda daha hızlı adımlar atmaya başlamış ve kazanç hirsının dizginleri artık elden kaçmıştır. "Âr yılı değil, kâr yılı" veya "Yıl uğursuzundur", "Âr eden kâr etmez" gibi ayıplamalar artık bir medih hâline gelmiş bulunmaktadır. Bu yirminci asırda Türk cemiyetinin geçirdiği en büyük tahavvüldür (değişim ve dönüşüm). Bu tahavvülün ilim hayatına ve bilhassa tarihçiliğe yansımaları da çok dikkate değer bir mahiyet arz etmektedir. Bu meselede sadece bazı örnekler verilmeye çalışılacaktır.

Bu mevzuda mühim bir mesele ise usûlsüzlüğün hangi noktadan itibaren ahlâksızlığa dönüştüğüdür ki, bu hususta karar vermek çok müşkül bir şeydir. Eğer bir usûlsüzlük, bilmeksizin yapılıyorsa usûlsüzlük derecesinde kalabilir, şayet bilinerek yapılıyorsa ve bir tabiat hâline gelmişse ahlâksızlık derecesine yükselir. Tabii buna da karar verecek olan yine de bizzat bu usûlsüzlük içinde bulunanlardır. Burada belki de en can alıcı eksiklik, cemiyetin her sahasında, bir usûl ve üslûptan mahrum olmasıdır.

2-TARİH İLMİNDE AHLÂKÎ DAVRANIŞIN KISTASLARI:

Kendinden önce yapılanları ve tabii yazılanları dikkate almak her şeyden önce ilmin temel ihtiyacı ve mecburiyettir. Aksi takdirde her defasında keşfedilmiş olanı yeniden keşfetmek gibi bir garabetten kurtulmak mümkün olamaz. Bu itibarla bilgi birikimi için de bu bir mecburiyettir. Daha önce çıkmış ilmi yüksekliğin zirvesinde bulunmak isteyenlerin yapmaları gereken

ilk şey ise bu zirveye beyin terleriyle katkıda bulunanların hakkını teslim etmektir. Bu, çoğu kere zannedildiği gibi, bir nezaket ve lütuf değil, doğrudan doğruya bir mecburiyet ve muhakkak ifası gereken bir borçtur.

Tarihte ahlâkî davranışın çok karışık ve anlaşılmaz bir tarafı da bulunmamaktadır. Burada yapılması gereken şey gayet basit ve sâde bir davranışla başkalarının ortaya koyduğu bilgilere ve yorumlara işaret edilmesi, yâni bu bilgi ve yorumları birer dipnota kavuşturmadır. Bu dipnotlar yapılan yeni araştırmanın bir bakıma en geniş mânâsıyla bir kemâl ve değer hücceti sayılabilir. Dipnot dürüstlüğünden mahrum bir araştırmanın bu mazhariyete ulaşması mümkün değildir. Bu durumda itibarın er-geç kaybedilmesi kaçınılmaz bir kader olur. Yâni bir bakıma "kısa gün kârı" bahis mevzuu olacaktır. Uzun vâdede ilim de, âlim de kayıptadır. Her bilgi için gizli bir "nereden buldun" kanunu daima, görülmek istenmeyen gizli ve karanlık bir bölgede, gündemdedir. Foustel de Coulanges'ın ifadesiyle "Bir kâğıt parçası var mı?" suali gündemden hiçbir zaman kalkamaz.²

Tarihte usûle uygunluğun ilk maddî delili olarak dipnot, görülebilir ve ölçülebilir bir kıstastır ve aranması gereken ilk unsurdur. Ancak tarihçilikte belki de asıl usûlsüzlük tarihin ve bilhassa yakın tarihin istismar ve suistimal edilmesidir. Bunun ölçülmesi ise daha zor ve karmaşık bir hâdisedir. Bilhassa siyasî bir dâva peşinde koşanların ilk istismar alanı tarih olmaktadır. Bu bakımdan tarihin haysiyetini ve şerefini korumak da yine, ne yazık ki bir kısmı meslek mesuliyetinden ve hassasiyetinden nasipsiz olan, tarihçilere düşmektedir.³

Son zamanlarda büsbütün yaygınlaşan bir ahlâksızlık usûlü, eserler için bir umumî kitabiyat vererek işi geçiştirmektir. Burada da ekseriya yapılan şey birkaç eseri yağmalamak, ancak, bir kabarık eserler listesiyle bu yağmayı gizlemektir. Çünkü bu kadar eseri görüp kullandığını iddia eden acelecilerin zaten yüzlerce eseri tetkik etmek gibi bir niyetleri de bulunmamaktadır. Bazen bu asgarî yağma usûlü bile takip edilmemektedir. Meselâ son zamanlarda Şerif Paşa hakkında yazılan bir hâl tercümesinde bir ansiklopedinin tarafımızdan yazılan maddesi hülâsa edilmiş, ancak maddenin ve yazarının ismi bile kitabiyat listesinde yer almamıştır.⁴

² Yahya Kemal, *Tarih Musahabeleri*, İstanbul, 1975, s. 136

³ Yakın bir zamanda "Bize nasıl kıydınız" isimli bir filmde Erzincanlı bir Mevlevî şeyhi olan İbrahim Hakkı merhumun cesedi, İstiklâl Mahkemesi kararıyla, asılıyordu. Böyle bir şeyin olmadığını yazmamız karşısında bu tarih cinayetini işleyenlerden ses-seda çıkmadı. Tabii tarihten ve milletten bir özür de dilenilmedi. Bu yazı için: Ali Birinci, *Tarihin Gölgesinde*, İstanbul, 2001, s. 17-22

⁴ Bahattin Öztuncay, *Hâtıra-ı Uhuvoet*, İstanbul, 2005, s. 63. Öztuncay, sadece *Yapıtları ve Yaşamlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*'nin ismini veriyor. Halbuki aktardığı bilgileri Şerif Paşa madde-

Bazen de dipnotların nasıl ve niçin konulduğu bile anlaşılmamaktadır. Burada dipnotlar doğruların şahidi değil, yanlışların kendisini oluşturmaktadır. Bu durumda kaynağın görülüp görülmediğini anlamak da büsbütün zorlaşmaktadır. Birbirine aykırı bilgi ve görüş ihtiva eden kaynakların aynı dipnot numarasıyla gösterilmesi metni ve yazarını şüphe altında bırakmaktadır. Meselâ Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1889'da kurulduğuna dair bir görüş için, kuruluşun 1895'de gerçekleştiğini ileri süren ve ispat eden bir makaleyi kaynak olarak diğerleriyle birlikte vermek mümkün değildir. Öyle anlaşıyor ki sayın tez sahibi bilinenlere çok aykırı görüşler ileri süren bu makaleyi görmeden, bir zenginlik olsun diye, metnine eklemiştir. Çünkü makalenin ismi bile eksik yazılmıştır.⁵

Dipnotların bir vazifesi bilginin kaynağını işaret ise diğer mühim bir vazifesi de araştırmacının kendinden önce yapılanları değerlendirmesi ve ciddiye aldığı göstermesidir. Hiçbir araştırmacı bu meselede keyfi davranmak ve kendi kanunlarını koymak gibi bir imtiyaza sahip değildir ve bazı dolambaçlı yollarla da olsa bu şekilde bir kısım çalışmaları yok sayamaz. Esasen her çalışmada asgarî üç ana kaynak topluluğu bahis mevzuudur: 1-Arşiv kaynakları ve elyazması eserler, 2-Daha önce basılmış kitaplar ve yazılar, 3-Vakitli neşriyat, yani gazeteler ve mecmualar. Araştırma bu üç ayakta hiç birini ihmâl etmemelidir. Bu malzemelerden bir kısmını görmemenin bir mazereti olamaz. Meselâ Şükrü Hanioglu gibi İttihat ve Terakki'nin biricik mütehasısı sayılan bir ilim adamının bu cemiyetin kuruluş çalışmalarını ve kuruluş tarihini ilk defa doğru bir şekilde ortaya koyan bir yazıyı⁶, sadece eski yazı kaynakları kullanmak bahanesiyle, görmezlikten gelmesi de ancak araştırmalarındaki manevî seviyenin çok düşük olmasından doğmaktadır.⁷

3-TARİHTE USÛLSÜZLÜK VE AHLÂKSIZLIK MESELESİ VE HUDUTLARI

Tarihte çıraklık devresinde bilgisizlikten doğan usûl yanlışlıklarını veya eksikliklerini ahlâksızlık olarak isimlendirmek doğru değildir. Burada doğrudan doğruya bilerek yapılmış ve devamlılık kazanmış usûlsüzlük, ahlâksızlık olarak isimlendirilmektedir. Bununla beraber bu iki fiil arasındaki hududu tam olarak tefrik edebilmek de her zaman mümkün değildir. Belli bir

sinin (İstanbul, 1999, C. 2, s. 586-588) yazarına (Ali Birinci) borçludur. Dipnot düşmesini bile bilmeyen yazarların bu kadar bollaşması yağmayı fiilen meşrulaştırmaktadır.

⁵ Yeni çıkan bir doktora tezinde (*Ali Fethi Okyar*, Ankara, 2005, s. 29, dn. 166) bu dipnotlu yanlış ilk bakışta dikkati çekmektedir.

⁶ Ali Birinci, "İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kuruluşu ve ilk nizamnâmesi", *Tarih Yolunda*, İstanbul, 2001, s. 45-62. Bu yazımıza herhangi bir itiraz gelmemiştir.

⁷ M. Şükrü Hanioglu, *The Young Turks in Opposition*, New York-Oxford, 1995, s. 374. Burada yayınladığı nizamnâmenin eski yazı metnini dostum İsmail Kara vasıtasıyla bizden almıştı.

müddet bir mesleği icra etmiş kişilerdeki bilgi eksikliğinden doğan bazı usûl hatalarının da belli bir noktadan sonra ahlâkî bir mahiyet kazandığını söylemek mümkündür. Hele yüksek lisans ve doktora tezi idare etmekle övünen tarihçilerin, temel kaynaklar ve neşriyat hakkında çok az bir bilgi ile tez yaptırılmaları bu meyanda bir örnek olarak verilebilir.⁸ Kısaca bir ilim dalında ve tabîi bu arada tarihte tez yaptırmak demek belli bir derecede de iddia sahibi olmak demektir. Bu işin ilk adımı ise tez yaptırılan sahadaki eserleri ve makale türünden diğer neşriyatı da asgarî değil, âzamî derecede tanımak mecburiyetinin gereğini yerine getirmekle olur. Bu yapılmadığı takdirde müritlik geleneğinin bir devamı olarak mümkün olduğu kadar çok kişiye tez yaptırarak bununla övünmek ve mürit sayısını artırmak, mürşit için bir kazanç olsa bile, ilim ve cemiyet için büyük bir kayıptır. Bu türden mürşitlerin ilme en büyük katkıları, kendileri gibi, mürşitler yetiştirmek şeklinde tecelli edecektir. Burada ilimde eserlerin değil, içi boş unvanların ve şahsiyetlerin saltanatı inşa edilmiş olmaktadır. Kısaca "At ölür meydan kalır, âlim ölür unvan kalır" şeklinde ifade edilebilecek bir felâket ve fecaat, hatta rezalet bahis mevzuudur.

Başka meslektaşlar da faydalanır diye arşiv vesikalarının numaralarını farklı bir şekilde verip bunu önsöz de ifade etme cür'etini ise anlamak normal zekâların başarabileceği bir ilmî keşif değildir. Bu keşfin umumî bir kabûl görmemesi ise en büyük teselli kaynağı olacaktır.⁹

4-EN BÜYÜK AHLÂKSIZLIK:TEMBELLİK

Açık söylemek gerekirse bir cemiyette en büyük ahlâksızlık herhangi bir meslek mensubunun işini asgarî bir ciddiyet ve itina ile yapmamasıdır. Bütün diğer ahlâksızlıkların da cemiyete uzanan bir tarafı olsa bile işini doğrudürüst yapmamak içinde yaşanan cemiyete yapılacak en büyük kötülüktür. İşini yapan her insan, mesleği ne olursa olsun, cemiyete bir katkıda bulunuyor demektir. Burada mesleğin ne olduğu hiç de mühim değildir. İşini yapmayan bir insanın ise mevkii yükseldikçe etrafına yaptığı kötülük de

⁸ Son zamanlarda Abdullah İslâmoğlu imzasıyla *II. Meşrutiyet Döneminde Siyasal Muhalefet-1908-1913* (İstanbul, 2004, 203 s. Gökkuşbe). Bu kitapta II. Meşrutiyet muhalefetine dair tek doktora çalışması (Ali Birinci, *Hürriyet ve İtilâf Fırkası*, İstanbul, 1990, 300 s. Dergâh Yayınları) zikredilmemiştir. Neşriyat takip etmeden tez yaptırmak telif değil, ilmin telefi olmaktadır. Bu ahlâkın da telefidir tabîi.

⁹ "Kullanılan arşiv belgelerinin bazılarında dosya ve vesika numaraları farklı verilmiş ve bununla bilim hırsızlığının önüne geçilmek istenmiştir. Bu uygulamamız işin özünde bir aksaklık oluşturmamaktadır. "Bu ifade için: Erdal Aydoğan, *İttihat ve Terakki'nin Doğu Politikası*, İstanbul, 2005, s. 12. Tüylür ürperten bu itirafı yorumlamak mümkün olmadı.

bununla mütenasip olarak büyür. Tabii işini doğru yapan insanların cemiyete katkıları da mevkileriyle doğru nispette olacaktır.

İlimde ve tarihte de en büyük ahlâksızlık tembelliktir. Burada ilk kastedilen şey derslerin fiilen hocası tarafından yapılmaması ve yerine araştırma görevlilerini sokup profesör tarifesiyle ders ücreti alınması gibi bir ilmî bir usûlsüzlük ve haksız kazanç elde etme şenaati içinde olmaktır. Bu vesile ile hatırlatmak gerekirse iki şeyin vekâleti olmaz, bizzat ifası gerekir. Bu iki hizmetin bir hocalıktır. Bu itibarla ders bir tarihçi için de mukaddes bir vazife sayılmalıdır ve tedaris iki vazifeden biridir. Diğer vazife ise tetkiktir. Kâhî ve ilme daha büyük katkı olan bu türden çalışmalardır.

Burada bir hususu gözden kaçırmamak gerekir. Bu da tez nevinden araştırmalardır ve asıl ilmî çalışmadan bunların dışında yapılanlar anlaşılmalıdır. Çünkü bu türden çalışmalar zaten maaşın devamlılığı için mecburî olanlardır. Bir üniversite mensubunun bunları yapmama imkânı zaten bahis mevzuu değildir. Şayet böyle bir imkân verilseydi, herhâlde bunların da büyük bir kısmı yapılmayacaktı. Bir tarihçinin, ancak bu mecburî mesaisinin dışında, kanunî ve akademik bir mecburiyet olmaksızın yazıp neşrettikleri ilmî değerini ve heyecanı tartmak için ölçü olabilir. Günümüzde üniversitelerimizde tek bir satır neşretmeden profesör olma marifetini ve kerametini gösterenler bulunmaktadır. Tabii zorakî yazmış olduklarını unvanları kazandıktan sonra günahları gibi bastırma cesareti göstermeden saklamaları da ayrıca çok dikkate değer bir keyfiyettir. Burada çok zor olan bir mesele bu gibilerin mi, yoksa bunların jürilerinde bulunanların mı daha ahlâksız olduklarına karar verebilmektir. Meseleyi şöyle de ifade edebiliriz: Bu şekilde ahlâksız müritleri mürşitliğe yükseltenler müritlerinden daha ahlâklı sayılmazlar. İlmi koruma ve haleflere örnek olma vazifesi ve mesûliyeti göz önüne alındığında mürşitlerin ahlâksızlıkta önder ve daha mesûl ve tabii daha ahlâksız oldukları ortadadır. Ancak bu şekilde mürşitler devlet ve üniversite kesesinden kendilerine prof . unvanlı müritler yetiştirirken, ilme de, memlekete de yazık olmaktadır.

Çok az imkânlı tabakalardan gelen ve bir türlü tatmine kavuşturulamayan bir çok duygusu ve ihtirası bulunan ilim mensuplarının servet kazanmaktan daha mukaddes hedeflere sahip olmaları, kısa vâdede, pek mümkün görünmüyor. Dershanelerde ve başka yerlerde kazanma işini bırakarak ilmi ciddiyete almaları için bir sebep veya derunî duygunun bir işareti de istikbâlde bahis mevzuu değildir. Cemiyet hayatında asgarî bir mesai ile yaşamak mümkün olduğu gibi ilim hayatında da asgarî bir mesai ve ahlâk seviyesi ile barınmak mümkündür ve fazla bir çalışmanın veya ahlâkî davranışın da gereği yoktur. Çalışmanın ve ahlâklı olmanın da bir takım oyunu ol-

duğu gözden uzak tutulmamalıdır. Eğer bir insan çalışmamayı tercih ediyorsa bunun imkânlarını kurumunda fazlasıyla bulabilir. Hiç çalışmadan emekli olan binlerce vatandaştan biri de kendisi olabilir. Şayet çalışmaktan yana ise bu ancak kendi arzusu ve iradesi ile sınırlıdır.

5-TARİH ARAŞTIRMALARINDA LÂÜBÂLİLİK VE CİDDİYETSİZLİK:

Hiçbir araştırmacı, meslektaşlarını ve okuyucuları hafife almamalıdır. Tarihte uzun vâdede hiçbir kötü mal iyi olarak tescil edilemez. Meselâ kısa vâdede kabûl edilen bir çalışmanın er-geç gerçek değerine inmesi muhakkaktır. Çünkü hiçbir akademik unvan veya şöhret bir eserin tarihe tescili için kâfi gelmez. Eserlerde ilk değer unsuru ciddiyet ve iyi niyetle gösterilmiş gayrettir. Halide Edip Adıvar'a şiir yazdıracak derecede düşük bir ciddiyetin semeresi olan bir eserin ilim için kazanç olduğunu söylemek mümkün değildir.¹⁰

Zaten, kitap olarak çok az kaynağın bulunduğu bir mevzudaki araştırmada bu dar kadrolu kaynakları bile göremeyecek kadar az gayretli ve dikatsiz bir doktora tezi de yine bir tarih araştırması sayılamaz. Doktora tezi niyetine verilen (*Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri*, Hale Şıvgın, Ankara, 1989, 190 s.) isimli kitap birkaç bakımdan bir felâket ve fecaat manzarası sergilemektedir. Burada yazar (şimdi profesör)YÖK kayıtlarından anlaşıldığına göre aynı mevzudaki yüksek lisans tezini (YÖK, tez nu:1345)doktora tezi olarak tutturmuş, görmediği bir çok gazeteyi (s. 187) taradığını beyan etmiş, kaynak seçiminde eline ilk gelen sadeleştirilmiş baskıları (s. 189) kullanmış ve Trablusgarp hakkındaki en mühim kitaplardan ikisini ise aramak zahmetine katlanmamıştır.¹¹ Tabii burada asıl mesuliyet, isimleri tezin girişinde bile kaydedilmemiş olan, jüri takımındadır. Çünkü, bu takımlar ilme seviye kazandırabilecek tek çare ve reçete olabilecek iken, ne yazık ki, ilmin yerlerde sürünmesinin de tek müsebbibi olmaktadırlar. Çok mühim başka bir mesele ise bu tezin bir resmî kurum (Atatürk Araştırma Merkezi) tarafından basılmış bulunmasıdır. Bu gibi tezlerle doktora ve diğer unvanları aparantlar hiç değilse bunları bastırmama basiretini göstermelidirler. Çifte kâr peşinde koşmak başka bir şark kurnazlığıdır ve tehlikelidir ve "Deveyi yardan uçuran bit tutam ottur. "Bu gibi imtiyazlı ilim adamlarıyla karşılaşan jürinin de elinden pek bir şey gelmemekte, cehaletleri veya kötü niyetleri sayesinde bu gibi seviyesiz çalışmalar tezler hâlinde tarih meydanını teşrif etmektedir. Edebiyat sahasında da ciddiyetsizliğin bir çok örneğini bulmak mümkündür. *Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu*

¹⁰ Bu şiir için: İsmail Doğan, *Tanzimatın İki Ucu: Münif Paşa ve Ali Suavi*, İstanbul, 1991, s. 59, dn. 83

¹¹ Bu iki kitap: 1-Ebü'l-Muzaffer Recep, *Trablusgarp Ahoâli*, İstanbul, 1327, 125 s ; 2-Ertuğrul, *Muharebe Mektupları*, İstanbul, 1328, 176 s.

(Durali Yılmaz, Ankara, 1990, 134 s. Kültür Bakanlığı yayını) isimli çırpıştırma bir edebiyat doktora tezi ile unvan almaktan daha yıkıcı bir hareket, bu gibi tezleri bastırıp yayarak, insanların ilme olan inançlarının tahrip edilmesi ve çok vasıfsız örneklerin piyasaya sürülme cüretini artırmıştır.¹²

Araştırma niyetine arşivden veya başka resmî neşriyatı kitap hâlinde bastırıp meslektaşların huzuruna çıkarma alışkanlığı da bir hayli yaygınlaşmıştır. Burada çok az emekle, kütüphanelerde çalışmak ve neşriyatı takip etmek zahmetinden kaçarak, eser ve unvan sahibi olmaktan fazla bir şey bahis mevzuudur. Bu gibi bir usûl ile derlenen eserlere muhatap kılınan meslektaşlara da "Size bu kadarı yeter de artar bile, bu eserlerimiz hakkında birer güzel yazı yazarak dostumuz ve kıymetli birer meslektaşımız olduğunuzu gösterin ve yaramazlık yapmayın" haberi gönderilmiş olmaktadır. Meclis-i Mebusan zabutları TBMM tarafından neşredildikten sonra bu gibi çırpıştırmalar ortalığı doldurmaya başlamıştır.¹³

İlimde en nâdir görülen kurnazlık kötü tezleriyle ilim sahasına girip yükselmeyi (!) başaranlar, ama bu tezlerini neşretmeme basiretini gösterenlerdir. Bunların ilme yaptığı tahribat, diğerlerine göre, daha az seviyede kalmakta ve hiç değilse mallarının değerini veya daha doğrusu değersizliğini zımnen kabûl etmiş olmaktadır. Bu gibi tezlerden bir kısmı takım çalışmasıyla çok kısa bir zamanda çırpıştırıldığı için, zaten hiçbir zaman, neşredilemeyecekleri açıktır.

Bu ciddiyetsizlik ve lâûbâlilik zaman zaman çarpıcı yorumlar şeklinde de tezahür edebilmektedir. Ermenistan ile 2 Aralık 1920'de Türkiye arasında imzalanan Gümrü anlaşması için bir ilim adamının yaptığı yorumlar bunun en dikkate değer örneğini teşkil etmektedir:

*"Bir çeşit sömürge antlaşması şeklinde nitelenebilecek antlaşmayla Ankara yönetimi bir yandan Ermenistan'a Seores ile kendisine bırakılması öngörülen tüm topraklardan vazgeçmeyi kabûl ettirirken, diğer yandan Ermenistan'a kendi Seores'ini dayatıyordu:Sınır Türkiye'nin istediği biçimde saptanıyor, Ermenistan ordusu sınırlandırılıyor, Türkiye'ye gerektiğinde müdahale hakkı getiriliyor, ülkenin kara ve demiryollarına el konuluyordu."*¹⁴

¹² Bu çırpıştırma kitabı, her ne hikmetse, daha sonra Ötügen Yayınları da basmıştır.

¹³ Bu gibi kitapların en tipik örnekleri için: Ayfer Özçelik, *Kimliğini Arayan Meşrutiyet*, Denizli, 2001, 430 s. 100 adet basılmıştır. Aynı yazar, *Sahibini Arayan Meşrutiyet*, İstanbul, 2001, 397 s. Bu iki kitapta da sayın meslektaş işi çok kifayetsiz bir kitabiyat ile çok az emekle bitirmiştir. Bu gibi kitapları basma ve neşretme cesaretini anlamak mümkün değildir.

¹⁴ Bu metinden Prof. Dr. Hikmet Özdemir bir tv. konuşmasında da bahsetmiştir. Yorumların garipliği bir tarafa sayın ilim adamı antlaşma ile anlaşmanın farkından habersiz olduğu için anlaşma yerine antlaşmayı kullanmıştır. Bu yazı için: Erel Tella'nın yazısının basıldığı bu kitap

6-HAZIRLAYANLAR VE SADELEŞTİRENLER MESELESİ

İlimde yazarlar ve gerçekten büyük emeklerle eser ortaya koyanlar ile ilmin kazancını ve şöhretini elde edenler çoğu kere farklı kişiler olabilmektedir. Kütüphane ve arşivlere uğramadan eser sahibi olanları bir bakıma ilmin ve ortaya konan aslı eserlerin pazarlamacıları olarak görmek mümkündür. Hele belli derecede şöhret sahibi olmayı başardıktan sonra bu pazarlama işi daha kolay ve kazançlı olmaktadır.

Bütün mesele para kazanmak fasit dairesi içinde dönüp dolaşmakta ve kitap ve tarih basit bir kazanç kapısı olarak görülmektedir. Son senelerde sırf kazanma hırsı için hatıralar çeşitli isimler (Şemsettin Kutlu, Rauf Mutluay, Alpay Kabacalı ve Sami Önal) tarafından ziyan edilmektedir. Bu gibi metinlerin yazıldıkları Türkçe'nin ve kullandıkları lügatçenin de bir kültür zenginliği olduğu görülememektedir. Hele meslekten bir kişi olan Sami Önal'ın başkalarının, meselâ Sadettin Paşa'nın (İstanbul, 2004 166 s., Remzi Kitabevi) hâtıralarını yazar sıfatıyla nasıl imza atabildiğini anlamak ve yorumlamak imkânsızdır.¹⁵ Hemen ifade edilmesi gereken bir acı gerçek ise tarihin basma veya baskıya hazırlama imkânlarını elinde tutan cehalete karşı çaresizliği ve kurban olmaktan kurtulamamasıdır.

Son zamanlarda askerî şahsiyetlere aî hâtırat kitaplarının da sadeleştirilerek basılması fikrinin ortaya çıktığı ve neşriyata başlandığı bilinmektedir. Tabii bu şekilde basılan hâtırat metinlerinin de tarih için bir kazanç olmadığını ve ancak kaynak israfı sayılabileceğini ifade etmek gerekiyor.

Bu meselede ilk akla gelen rakipsiz isim ise genç yaşta romancı olarak kendini şöhret yapmayı başaran Sadık Yalsızuçanlar olmaktadır. O, başkaları ve bilhassa Kilisli Rifat Bilge (1873-1953) tarafından bilhassa Farsça'dan çevrilen İslâm klâsiklerini (meselâ *Gülistan* ve *Bostan*) yeni baştan sadeleştirip kısaltarak yayına hazırlamakta ve bu arada pek de merak etmediği mütercime, bu kitapları tercümesinden dolayı, teşekkürlerini sunmaktadır. Tabii maksat bu eserleri Müslümanlara tanıtmak ve okutmaktır. "Hizmet olsun sözü burada ticaret olsun ve kese dolsun mânâsında yorumlanmalıdır. Timaş isimli bir yayınevinin bastığı bu gibi kitapların büyük bir kısmı ise bu gibi usûlsüz, kanunsuz ve haksız bir tasarrufla kitapçılık âlemini teşrif etmektedir. . Yine son zamanlarda İbrahim Refik (soyadı Atay imiş) müstearı altına sığan bi-

(*Türk Dış Politikası*, İstanbul, 2001, C. 1, s. 171)Başbakanlık Tanıtma fonu ile Kültür Bakanlığı tarafından da desteklenmiştir.

¹⁵ Bu türün neşrindeki usûlsüzlükler için: Ali Birinci, "Canlanamayan Hâtıralar", *Müteferrika*, Sayı. 27 (Yaz 2005)s. 73-88

rinin yazdığı kitaplar da tam bir derleme ve zaman zaman da başkalarının eserlerini aparma faaliyetinin ürünü olarak kitapçı raflarını doldurmaktadır.¹⁶ Bu gibi neşriyatın en büyük sermayesi oluşturdukları gafil, saf ve kitap seçme marifeti olmayan okuyuculardır. Son zamanlarda Şark klâsiklerini "hazırlayan" adı altında İskele Yayıncılık da yağmalamaya başladı ve ilk darbeyi *Kelile ve Dimne'ye* (2005, 348 s.) vurdu ve ahlâkı müdafaa eden en büyük Şark eserlerinden biri de ahlâksızlığın kurbanı oldu.

Bu meyanda edebiyat tarihi sahasına giren bazı edebiyat araştırmacılarının tezleri de ciddiyetten çok uzaktır ve edebiyat için bir katkı bahis mevzuu değildir. Zaten maksat da ilim değil, görüldüğü kadarıyla, bu eserler üzerinden unvan devşirmektir. II. Mahmut devrinin ünlü sadâret müsteşarı Hâlet Efendi'nin divanına yazılan giriş tam bir felâket numunesidir. Sayın araştırmacı Doçent Dr. İbrahim Çetin Derdiyok, merak edip devrin tarihlerine (Mütercim Âsım, Şânîzâde, Cevdet ve Lûtfî) bakmadan, çok sıradan ve sığ bir inceleme ile Hâlet Efendi Divançe'sini (Seyhan, 2005, 109 s.) neşretmiştir. Kitapta ilk defa rastlanan "deniz tercümanı" (s. 1, Bahriye Tercümanı olmalı) gibi mefhumlar da bulunmaktadır.

Son büyük divan şairlerinde İzzet Molla (1785-1829) da bu arada "popüler neşir" adı altında heba edilmiştir. Molla, "popüler" şair değildi ki divanı popüler şekilde neşredilebilsin. Bu "popüler neşir" ne mânâyâ geliyor belli değildir. "Bu kadarla yetinin, fazla ciddiye almayın mı demek isteniyor acaba?En büyük *felâket ise*, divan geleneğinde pek görülmeyen bir şekilde divanına hususî olarak bir isim (*Bahar-ı Efkâr*) veren Molla'nın hatırasına bir hürmetsizlik olarak farklı bir isim (*Hazâna Sürgün Bahâr*, Haz. Ömür Ceylan-Ozan Yılmaz, İstanbul, 2005, 767 s.) verilmiş olunmasıdır. Böyle bir tasarrufu bir, daha doğrusu iki edebiyatçının nasıl yapabildiğini anlamak akla uzak bir ihtimâldir. Bu kadar tuhaflık ancak bir takım çalışması ile başarılabildi ve böyle de yapılmıştır. Çarpıcı ve toz kaldıracı isim meraklıları kendi yazdıklarına bu gibi isimler vermeli, başkalarının eserlerini ise kendi isimleriyle baş başa bırakmalıdırlar.

Araştırmaların zaaflarından biri de mevzu veya kişilerin yeterli bir ciddiyet ve dikkatle araştırılmayıp ziyan ve istismar edilmesidir. Bu neredeyse bütün ilim hayatımıza hâkim bir kurnazlıktır.

¹⁶ Bu müstear isimli aparmacının bir vukuatlarından biri için: Ahmet Hamdi Güler, "İyi İntihaller İbrahim Refik Bey", *Türk Yurdu*, Sayı: 167 (Temmuz 2001)s. 53-56

7-TARİH YAYINCILIĞINDA AHLÂK MESELESİ:

“Tarih her zaman satıyor” diyen yayınevlerinin tek hedefleri kazanç olunca bunun zararı tarihe, tarih okuyucularına ve tarihçilere dokunmaktadır. Çok zararlı bir neşir faaliyetiyle tarihçiğe katkıda bulunan yayınevleri bilhassa yayıncılığın daha alfabesinde sınıfta kalmaktadırlar. Her şeyden önce bilhassa tercümelerde dürüst davranmayan yayınevleri bastıkları kitapların aslı isimlerini bile yazmamakta, daha önce yapılmış tercümeleleri biraz değiştirerek, yeni mütercimlerin adıyla, basmaktadırlar. Bu arada müşterileri avlamak için eski ve tanınan isimlerini daha çarpıcı hâle sokmak için değiştirmektedirler. Bazen de iki ayrı yazarın birbirine yakın mevzudaki kitaplarını tek kitap olarak basan yayınevleri gerçekten de tarihi heba etmektedirler. Bu yayınevlerinin ilk akla gelen örneği Örgün Yayınevi’dir. Son zamanlarda Daha önce Babaeskili Hüseyin Rahmi (Apak) tarafından çevrilmiş olan *Anadolu’nun Taksimi* (İstanbul, 1926, 418 s.) isimli eser bu yayınevi tarafından Türkiye’nin parçalanması ve Rus Politikası (2004, 531 s.) adıyla ve Ö. Andaç Uğurlu imzasıyla basılmıştır. Yine bu yayınevi sayesinde Henri See ile Andre Joussain müşterek eser (*Tarihte ve Günümüzde İhtilâl ve Diktatörlük*, 2005, 572 s.) verme imkânına kavuşmuşlardır. Yayıncılarının okuyucuları bu derece cahil yerine koyma cesaretini ve cüretini sergilemeleri cidden meraka değer bir keyfiyettir.

Remzi Kitabevi gibi bir zamanların en mühim kitap yayıncılarından biri de son zamanlarda hatıra türünden kitapları hep sadeleştirerek, yâni tarihin malzemesi olmaktan çıkararak basmakta, bu arada yüzlerce şahıs ve coğrafya ismi için, gelişen bilgisayar imkânlarına rağmen, bir indeks bile koyma zahmetine katlanmamaktadır.¹⁷ 1960’lı senelere kadar bastıkları kitapların güzelliği artık bir efsane oldu. Her metin yeni ve ruhsuz bir ifadenin kılıcı altından geçirilmektedir. Sanki hatıratları sadeleştirilenler Türkçe’yi yazarlardan daha iyi tasarruf ediyorlarmış gibi bir eda da tam bir hezeyan manzarasıyla sırtılmaktadır. Bu gibiler çok marifetli iseler kendi hatıratlarıyla meydana çıkabilirler.

Yine son zamanlarda yakın tarihimize dair kıymetli hatıraları basan Dünya Kitap yayınları, bir taraftan çok gereksiz yere bunları sadeleştirirken diğer taraftan da insanı isyan ettirecek çok fahiş fiatlarla bunları piyasaya

¹⁷ Son zamanlarda meslekten tarihçilerin de hatırat metinlerini sadeleştirerek bastırdıkları görülüyor ki, bu tarihçiliğimiz için gerçek bir felâkettir. Bir örnek olarak: *Ali Cevat Borçbakan’ın Hatıraları* (Yayına hazırlayan Doç. Dr. Saime Yüceer), Bursa, 2005, 282 s. Uludağ Üniversitesi yayınları. Bu kitapta nezaret isimlerinin bile sadeleştirilmesinin anlamak mümkün olamamıştır. Aslı metin yeniden basılması gerekmektedir.

sürmektedir. Burada tarih merakının istismarı ve kazanca tahvil hırsı bütün çıplaklığıyla sırtmaktadır.

Dünya tarihine dair dikkate değer kitapları tercüme ettirerek basan Aykırı Yayıncılık ise Türk okuyucusuna bu kitapların kitabiyat listelerini çok görmekte ve bunları roman gibi, dipnotsuz ve kaynaksız bir şekilde, basmaktadır.

Çok kısa bir müddet içinde tarihe dair güzel eserler basan Kitap Yayınevi ise bazen indeks koymakta, bazen, indeks bir yana, bir içindekiler listesi (Miss Pardoe, *Şehirlerin Ecesi İstanbul*, İstanbul, 2004, 543 s.) listesi bile koymamaktadır. Bu kitabevinin mütercimlerinde bir Türkçe zevki de bulunmamaktadır. Şu anda yayınevlerinde basılan tercüme kitaplarda en sıradan coğrafi terimleri bile bilmeden Netherland'ı (Pays-Bas) "alçak ülkeler" (bereket aşâğılık dememişler) şeklinde tercüme eden mütercimlerimiz kitapları tercüme niyetine katil etmektedirler. Bir ecnebî lisanını ne derecede bildikleri belli değilse de yeteri kadar Türkçe bilmedikleri açıktır.¹⁸

Bu meselede son bir söz olarak şu söylenebilir: İndeks koymayacak yazar ve yayınevleri kitap basmamalıdır. Çünkü indeks kitabın namusu ve haysiyetidir. Ciddiyetinin ilk delilidir. Güzel kitap bastığı hüsnü zannı içinde bulunanların görmeleri gereken ilk gerçek budur. Üstelik indeksin kitabın sadece ilmî değil, aynı zamanda ticarî imkânını da artıracığı açıktır.

Kitapları güzel basmak isteyenler kendilerinden başka yayınevlerinin bastıkları kitaplara da bir nazar atfedebilirler. Kitabevleri, Kazım Taşkent dizisi (Yapı Kredi Yayınları), Kitabevi ve Dost Yayınları'nın iplik dikişli kitapları gibi kitap basabilirlerse bu işi başardıklarına inanabilirler. Bunun dışında bastıkları kitap değil, eskilerinden biraz daha düzgün ders notu teksirlerdir.

Doğrusu kitap neşriyatında zaman zaman resmî kurumların da icraatını anlamak mümkün olmuyor. Meselâ hâlâ büyük ihtiyaç olan Türkiye'nin milletlerarası andlaşmalarına dair İsmail Soysal'ın kitabının (*Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, I. Cilt. 1920-1945, Ankara, 1989 703 s.) Türk Tarih Kurumu tarafından bu hâliyle basılması tarihe karşı işlenmiş bir usûl cinayetidir. Çünkü bütün andlaşma metinleri sayın tarih heveskârı emekli büyük elçinin, yetmiş yaşından sonra gönül verdiği uydurukça satırı tarafından doğranmıştır. Bu cinayetin çok dikkate değer tarafı da iki ciltlik kitabın birinci ve ikinci ciltlerinin basıldığı aralıkta bile sayın büyükelçi uydurmacılıkta mesafe kat ettiğinden dolayı kitabın ikinci cildinin ismi bile bu ilerlemeden nasibini

¹⁸ Bu tercüme şaheseri garabetler için: Eric Hobsbawm, *Sermaye Çağı* (Çev. Bahadır Sina Şener), *Sermaye Çağı*, Ankara, 1998, s. 50 ; Ay. *Devrim Çağı* (Çev. B. S. Şener), Ankara, 1998, s. 27, 202

almış ve farklılaşmıştı (*Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları*, Cilt. 2, 1945-1990, Ankara, 1991, 831 s.). Avrupa kültüründe bu gibi bir icraatın örneğini bulmak mümkün müdür?

8-TARİHTE İNTİHÂLİN ÖRNEKLERİ:

İntihâlin en kısa ve açık tarifi bir mehzadan, dipnot düşmeden, yâni hakkını teslim etmeden bilgi aktarmaktır. Popüler eser gerekçesi böyle bir haksız tasarrufun vesilesi olamaz. Bu gibi eserleri intihâl yoluyla bir kitap yazdıktan sonra bir bibliyografya eklemek da çıkar yol değildir veya intihâli gizlemeye yarayan bir usûldür. Çünkü birkaç eseri naklederek kitap yazarların yaptıkları şaşırtma hareketinin ilk örneklerinden birincisi bol kitaplı bir bibliyografya eklemek olmaktadır. Nitekim müntehilerden bazıları, meselâ Y. Öztuna bu asgarî nezakete ve gizleme harekâtına bile ihtiyaç duymamaktadır.

A-İntihâlcilerin önderi Yılmaz Öztuna'nın eserleri ve tarihçilik ahlâkı:

Bektasî bir derenin kenarına oturmuş, çamurdan insan yapıp yapıp kenara koyuyormuş,¹⁹

- Ne yapıyorsun, diye sormuşlar.

- Ne olacak, demiş, rızkını vermedikten sonra yap yap meydana bırak.

Bu söz başka bir fikrin de ilham kaynağı olabilir ve şöyle de denebilir:

-Ne olacak, dipnotsuz olduktan sonra yaz, yaz; neşret.

Bu iş için her şeyden önce büyük ve karşı konulmaz bir şöhret olmak ve bunu yazarlık yâni intihâlcilik yolunda kullanmak gerekir. Burada şöhret vasıtasıyla kalemin hükümranlığı ve derebeyliği kurulmaktadır. Kısaca artık malın kalitesi değil, markası, iktisadî kanununun bir gereği olarak, ehemmiyet kazanmakta ve satılmaktadır. Bütün iş marka hâline gelebilmektedir. Böyle bir şöhrete kavuştuktan sonra da meselâ Sultanzâde Mehmet Sabahattin Beye de, hiçbir mehz ve delil göstermeksizin (Y. Öztuna, age. 1996, C. II. s. 585, 684) "İngiltere'nin ajanı" demek imtiyazını elde etmek mümkün olmaktadır. Doğrusu başkaları hakkında bu derece rahat bir tavırla bu gibi hükümler verebilmenin usûlünü ve sırrını keşfetmek bir gün mümkün olursa tarih ilmi büyük bir merhale kaydedecektir.

Türkiye'de büyük müzikolog ve "anadan doğma tarihçi" olarak ortaya çıkan Yılmaz Öztuna'nın denebilir ki hemen hemen bütün eserleri tarih usû-

¹⁹ Bu fıkrayı merhum Sabri F. Ülgener'in, *Millî Gelir, İstihdam ve İktisadî Büyüme* kitabında okuduğumu hatırlıyorum.

lü ve daha doğrusu tarihçilik ahlâkı bakımından çok dikkate değer bir keyfiyet arz etmektedir. Hiçbir eseri bir bütün halinde bir usûl dairesinde yazılmamış bulunan Yılmaz Öztuna, başkalarının büyük zahmetlerle ve bir ömür boyu çalışarak ortaya koymuş oldukları eserleri, arzu ettiği şekilde ve derecede ve tabîî keyfince, nakletmekte, bu gibi eserler için bir umumî kitabiyat verme zahmetine bile katlanmamaktadır. Diğer taraftan da kendisinden alınan bilgilerin en küçük miktarı için bile bir ücret, bazen de imzasının konulmasını, çok açık bir ifade ile talep etmektedir.²⁰ Bütün ömrü boyunca intihâlde bulunan Öztuna'nın ünlü eseri *Devletler ve Hanedanlar Ankara*, (1989, Cilt:II, 1198 s.) isimli eserinin de tamamen bir intihalden ve hem de çok hızlı ve dikkatsiz bir intihâlden ibaret olduğuna dair yazılan ve daha sonra bir kitapçık hâlinde basılan yazılarda örnekler verilmişti. Bu kitapçıkta işaret edilen yanlışlarını büyük bir pişkinlikle tashih etmiş, ancak yine kaynak göstermemiş ve inatla intihâl edebiyatına yeni katkılarda bulunmuştu. Masa başı çalışmalarını başkalarının bir ömür boyu göz nuru döker yazdıklarını kendi ismiyle ve şöhretinin damgasıyla pazara süren Öztuna'nın bu intihâllerinden örnekler vererek meseleyi biraz daha vuzuha kavuşturmak mümkündür. Daha önce basılan bir araştırmada Öztuna'nın bilhassa Mehmet Süreyya merhumun *Sicill-i Osmanî* isimli ünlü teracim-i ahvâl kitabından iktibaslarına ve aparmalarına dair bir çok örnek verilmişti.²¹ Bu araştırmamızda ise esas itibarıyla sadece bizim araştırmamızdan yaptığı intihâllere dair örnekler verilecektir.²² Bunu takiben başkalarının birkaç örnek de başka eserlerinde yaptığı intihâller için gösterilecektir. Öztuna'nın sadece bizim kitabımızdan iktibasen kitabının 2. cildinin 2. (Ankara, 1996, 1224 s. Kültür Bakanlığı yayını) ve dolayısıyla yine Kültür Bakanlığı tarafından yapılan 3. baskılarına (Ankara, 2005, 1300 s.) aldığı bilgilere ait cümleleri takiben önce bizim kitabın sayfaları AB rumuzuyla, daha sonra da Öztuna'nın (YÖ) derlemesinin II. cildinin 1. 2. ve 3. baskılarına (3. baskının ilk 1219 sayfası 2. baskı ile aynıdır, bundan dolayı ayrıca işaret olunmamıştır) dair sayfa numaraları ile verilecektir. Ancak hemen ilâve edelim ki, Öztuna hiç değilse inti-

²⁰ Ferit Devellioğlu'nun *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat'inde* (Ankara, 1970, 1439+118 s.) musikî terimleri Öztuna'dan alınmış, ancak eseri bibliyografyada (s. VII) gösterilmişti. Buna rağmen Öztuna telif ödenmesi veya ikinci yazar olarak esere isminin konması teklifinde bulunmuştu: "Telif haklarına saygı istiyoruz. ", *Hayat Tarih Mecmuası*, Sayı 11 (Kasım 1976) s. 4-7.

²¹ Y. Öztuna'nın aparma ve aktarmalardan ibaret kitabının sadece ikinci cildi için *Polemik* (Sayı 1-9, 1992-1993) mecmuasında bir dizi yazı yazmış ve bunları daha sonra bir kitapçık hâlinde (*Müverrih-i Mâder-zâdın Fülânâme*, İstanbul, 1994, 87 s.) 250 adet bastırarak birini de müşterek dostumuz Yücel Hacaloğlu vasıtasıyla kendisine göndermiştik.

²² Bu risâlemizin yeni baskısı *Tarih Yolunda* (İstanbul, 2001, 270 s.) içinde (s. 184-250) basılmıştır. Atıflarımız bu yeni baskıya yapılmıştır.

hâlde bulunduğu kitabımızı bir umumî bibliyografya içinde göstermiş olsaydı, kendisinin intihâllerini ortaya dökmek gibi bir zahmete ve araştırmaya gerek kalmayacaktı.

1-"Bo (Fr. beau) Meh. Şerif Paşa (13. 1. 1865 Montecordino / İtalya, 22. 12. 1951 =86", AB, 219; YÖ, I, 466; 2, 474

2-"Emin Ali Bey'in oğulları:Süreyya Bedirhan (1883-1938), Celâdet Bedirhan (1893-1951), Kâmrân Bedirhan (1895-1978). Bedirhan Paşa'nın ağabeyi Salih Bey'in oğlu mülkiye kaymakamı Abdullah Bey'in oğulları:Esad Çınar (1894-1975) ve Hüseyin Vasıf Çınar (İzmir, 1895-Moskova1935=40), AB, 207; YÖ, 1, 508; 2, 517

3-"Abdi Paşa, ölüm tarihi:14. 6. 1880", AB, 219; YÖ, 1, 542; 2, 550

4-"Alemdar Paşa'nın Emîne Hn. adlı eşinden doğan bir oğlu Mehmed Bekâr Bey'dir. "AB, 207; YÖ, 1, 548; 2, 557

5-"Ali Fuad Bey, doğum senesi:1846". AB, 219-220; 1, 549; 2, 558

6-Alî Rıza Paşa'nın baldızı Medîha Hn. ın kayınpederi Hicâz kumandanı Rızâ Paşa'dır. "AB, 208; YÖ, 1, 550; 2, 559

7-"Sadullah Paşa'nın ortanca oğlu Nusret s. Ayaşlı (4. 10. 1869-12. 12. 1944). AB, 220; YÖ, 1, 557; 2, 567. Sayın Öztuna intihâl hususunda da çok dikkatsiz ve itinasız olduğu için kitabının başka bir yerinde yine yanlış aynen (1, s. 467, 2, . 475). İntihâlinde de bir ciddiyet bulunmamaktadır.

8-Halil Şerif Paşa (doğ. 1832), AB, s. 220; YÖ, 1, s567; 2, 577

9-"Âbid-zâde Arab Ahmed İzzet Hülü Paşa (Şam, 1852), AB, 221; YÖ, 1, 572; 2, 582

10-"Yusuf Âgah Ef. (öl. 2. 1. 1886), AB; 221; YÖ, 1, 604; 2, 614

11-Salih Münir Pş. Çorlu (ö. 10. 2. 1939), AB, 226; YÖ, 1-611; 2, 621

12-"Fatma İnşirâh Hn. "AB, 208; YÖ, 1, 625; 2, 635

13-"İslâm Fuâd Tugay (öl. 1950), AB, 221; YÖ, 1, 625; 2-635

14-"Ferîdün Dirimtekin (öl. 27. 9. 1976), AB, 221; YÖ, 1, 628; 2, 638

15-"İbr. Edhem Pş. (Sakız, 1817)", AB, 221; YÖ, 1, 638; 2, 648

16-"Evrenos-zâde Mustafa Rahmî Bey (soyadı Arslan) (25. 5. 1873-7. 7. 1947=74, 0, 12) İttihâd ve Terakkî merkez-i umûmî üyesi, 1908 ve 1912 Selânik mv., Cihan Savaşı'nda İzmir eyâlet vâîsi olup Ali Fuad Cebesoy'un teyzesi ile evlendi. İzmir sükasdi olayında 10 yıl yedi. "AB, 222; YÖ, 1, 646; 2, 656. Kitabın ilk baskısında Rahmi Bey'i, İzmir süikastından dolayı asan YÖ

bu defa sayemizde gerçeği yazdı ama, her zaman yaptığı gibi yine bir mehaz zikretmek lûtfunda bulunmamıştır.

17-"Aziz Mahmûd Ef. nin kızlarından Fatma Hikmet Hn. (öl. 1929)Ticâret mekteb-i âlisi müdürü Mehmet Hikmet Bey'le evlendi. Gelenbevî İsmâîl EF. 'ninSaîd EF. dışında Mehmed EmînEf. ile Nâile, Hediye ve Behiyye Hanımlar'dır. "AB, 209; YÖ, 1, 656; 2, 666-667

18-"Mehmed Raûf Bey=Senîha Moralı evlenmesinden:Nesrîn Ağış (1909-10. 9. 1981). "AB, 206; YÖ, 1, 667; 2, 681. YÖ, tam on sene umumî neşriyat müdürlüğünü yaptığı Hayat-Tarih Mecmuası'nın yazarı Nesrin Moralı hakkında bile bizzatihi bu mecmuada (Sayı. 11, 1 Kasım 1981, s. 27)bulunan bilgilere bile ulaşamamıştır. Kısaca kendinden öncekilerin yazdıklarını aparmakta da bir usûlden ve ciddiyyetten mahrum bulunmaktadır.

19-"Halîl Rif'at Paşa'nın diğer kızı Güzîde Hn. =Mehmed Alî Bengü Paşa, süvari generali (öl. 28. 5. 1950) b. Alî Paşa. . . Bengü Paşa'nın oğulları:Vedâd Örfî Bengü (1900-1953), Sedâd Bengü ve Nihâd Bengü. V. Ö. Bengü rejisördür ve edebiyatçı Memed (Mehmed değil!)Fuâd Bengü'nün babasıdır:"AB, 209-210; YÖ, 1, 669; 2, 682 . Memed Fuat isminin Mehmed olmadığı yönünde bir ikaza zaten edebiyatla meşgûl olan hiç kimsenin ihtiyacı yok iken bu üstâdâne ikaza ne denebilir?

20-"Nelly Hn. , İngiliz, ihtida etti (1870-Londra 1911), AB, 22; YÖ, 1, 675; 2, 689

21-"Adı Nefise olan bu hanım", AB, 210; YÖ, 1, 675; 2, 689

22-"Sedâd Nurî İleri (öl. 1943), AB, 222; YÖ, 1, 476; 2, 690

23-"Mimar Vedâd Bey Tek (1873-1942), AB, 222; YÖ, 1, 677; 2, 691

24-"Sd. İbrâhîm Hakkı Paşa kızı Ayşe Remziye Hn. =Hasan Cemîl Çambel (1879-9. 12. 1967=88). . . TTK başkanı, yazar, mütercim. . . Bu evlenmeden 3 kız:Prof. Dr. (tıb)Perîhân Çambel (doğ. 1909), Leylâ Çambel (Berlin, 11. 2. 1915), Hâlet Çambel (Berlin, 28. 8. 1916=Nâil Çakırhan ve bir oğul (Alî Fuâd Çambel, 9. 4. 1923=Marion Çambel), AB, 210-211; YÖ, 1, 687; 2, 701. YÖ, oğulun ikinci ismini (Bülent) her iki baskıda da yanlış veriyor. İntihâl de aceleye gelmez işlerdendir, dikkat ve teenni ister. Ancak üçüncü baskıda (2005, s. 1258) Bülent Bey doğru ismine kavuşabilmiştir.

25-"Nihâd Bayur (öl. 1950), AB, 222; YÖ, 1, , 697; 2, 711. Burada YÖ'nün bir kurnazlığına da işaret etmek gerekiyor. Bizim ölüm senesini verdiğimiz bâzı yerlerde gösterdiğimiz gazete tarihlerinin bir gün öncesini alarak tam tarihi, gûyâ, tarihçiliğimize kazandırmaktadır ki, bu tipik bir şark kurnazlığıdır.

26-"Bedreddîn Bey (öl. Cannes, 1930), AB, 222-223; YÖ, 1, 707; 2, 721

27-"Kıbrıslı Şevket Bey, Kıbrıslı soyadını aldı, 22. 8. 1950'de Paris'te ölüp Karacaahmed'e kardeşi Tevfik Bey'in yanına gömüldü. "AB, 223; YÖ, 1, 717; 2, 732

28-"Memdûh Paşa=Zehrâ Narimen Hn. (öl. 29. 12. 1930, med. Merkez Ef.) izdivacından diğer kızları Melek Hn. (öl. 3. 7. 1930) = Fuâd Bey, Şûrâ-yı Devlet üyesi. " AB, 212; YÖ1, 740; 2, 756. Öztuna, F. Nariven Hanımın ismini de Nârimen şeklinde vermiş, yine bizim kaynağımız olan gazetelerin bir eksik tarihlerini ölüm tarihi olarak göstermiştir.

29-"Bedî Büktaş (ölm. 1. 2. 1941)", AB, 213; YÖ, 1, 750; 766.

YÖ, bu ailenin soyadını Bektaş şeklinde vermiştir. Bizim tenkidimizde bilgileri pek acele apardığı için Büktaş şeklindeki doğru bilgi de kitaba girmiş, ancak aile fertlerinin soyadı biraz Bektaş, biraz da Büktaş olmuştur. Meselâ Safiye Naile Hanım iki ayrı soyadı (2, 767). kazanmıştır.

30-"Alî Haydar Midhat (1872-30. 10. 1950)", AB, 223; YÖ, 1, 761, 2, 777. Burada da, Bedî Büktaş da olduğu gibi, aynı hileye başvurulmuş ve bizim kaynak gösterdiğimiz gazetelerin tarihlerinden bir gün öncesi ölüm tarihi olarak verilmiştir.

31-"Alî Nazîf Bey'in diğer oğlu av. Osmân Bey 27. 4. 1971'de öldü. Lutfullâh Sürûrî Eruluç (1904-13. 12. 1967), Celâl Sürûrî (1903-1975), Sûzân Lutfullâh (1909-12. 1. 1933), AB, 213, 223; YÖ, 1, 766; 2, 782. Burada YÖ, bu bilgileri kitabının ikinci baskısına tenkidimizden alarak eklemiş, ancak çok acele davrandığı için Ali Nazîf Sürûrî'nin doğum ve ölüm tarihlerini metnimizden alarak (ölm. 1920'den sn.) gibi saçma bir kaydı iptal etmemiştir. Kitabın metnindeki bu türden tuhafliklara ayrı bir bölümde temas edilecektir.

32-"İbrahim Bey, 13. 5. 1933'te öldü. "AB, 223; YÖ, 1, 789; 2, 807. Burada da bizim kaynak olarak gösterdiğimiz gazetenin bir gün öncesi tarih gösterilmiştir.

33-"Mahmûd Mazhar Paşa oğlu Veliyyeddîn Kocareşîd (ölm. 15. 2. 1950, med. Rûmelihisârı)=Belkıs Hn. (ölm. 27. 9. 1950)b. Köse Râif Paşa, kızları Selmâ Kocareşîd (Belkıs Hn. boşanarak Tokat mv. Resâi Bey'le evlendi ve bu evlilikten Sevim Hn. doğdu ki Saîd Törehan'la evlendi). AB, 213-214; YÖ, 1, 802; 2, 820. Burada da YÖ, çok acele aparma ile bir üst satırda ki Adliye Nâzırı İbrahim Bey'in ölüm tarihini, daha önce soru işaretiyle ölüm tarihini 1895 olarak verdiği Reşit Paşa torunu Nurettin Bey'in ölüm tarihi olarak vermiştir. Halbuki Nurettin Bey 1934'de ölmüştü (AB, 223).

34-"Rif'at Bey (Mûsâ Safvetî Paşa oğlu) in kızı Advîye Hn. (ölm. Manisa, 25. 8. 1941)=Nûrî Karaosmanoğlu. " AB, 214; YÖ, 1, 803; ", 821

35-"Safvetî Ziyâ Bey önce Küçük Saîd Paşa kızı Subhiye Hn., sonra Lutfiye Hn. 'la evlendi. Kızı Nezîhe Hn. dir. "AB, 214, 224; 1, 804; 2, 822. YÖ bu satırdan sadece dört satır önce Subhiye Hanımı yine fülâne olarak göstermiştir.

36-" Fatma Aliyye Hn. (öl. 13. 7. 1936)", AB, 223-224; YÖ, 1, 805; 2, 823

37-"Rızâ Paşa=Adviye Hn. ", AB, 214; YÖ, 1, 805-806; 2, 824

38-" İstinyeli Nûrî Bey (ölm. 10. 5. 1942), "AB, 224; YÖ, 1, 818; 2, 836. Burada da gazetenin bir gün öncesi tarih olarak gösterilmiş.

39-Sâlih Paşa'nın eşi Râmiye Zehrâ Hanım'dır (1879-19. 10. 1918)", AB, 208; YÖ, 1, 819; 2, 837

40-Samipaşazâdeler gibi ünlü ve bilinen bir aile hakkında bile bir çok yanlış yapan YÖ, bu yanlışlarından bir kısmını bizim kitabımız sayesinde, ek paragraflarla, tashih buyurmuştu.

"Sâmî Bey'in sonraki eşi Ayşe Sıdika Moral (ölm. 15. 10. 1950)", "Abdülvehhap Kocamemi, vali'ölm. (19. 6. 1950)", AB, 214, 224; YÖ, 1, 823; 2, 842. YÖ, ismi Abdülevvehâb şeklinde veriyor ve daha önce 1968'de hayatta olduğunu bildiriyordu. Tabii, hiç kaynak vermediği için bu tuhaf yanlışlarının mânâlandırılması ve nereden çıkarıldığının anlaşılması mümkün görünmemektedir.

41-"Gaazî Mehmed Paşa (ölm. Medîne 1900) kızı Nefîse Hn. (ölm. 1950)=Şeyhu'l-Harem 1. ferik Osmân Ferîd Paşa çocukları:Mehmed Şâmil, Hamza Osmân Erkan (1878-30. 1. 1968, 3 dönem mv.)Bekir Osmân Bey ve Fülâne hn. =Alî Ambrûsî, Mısır'ın Peşte maslahat-güzârı. Şeyh Şâmil'in diğer oğlu mehmed Şeffî' Bey, bunun oğlu Zâhid bey, bunun oğulları general Osmân Mansûr ve Gaazî Bey'dir. Şeyh Şâmil'in diğer oğlu Mehmed Kâmil Paşa (1861-1. 1951, Göztepe/İst.), bunun oğlu Sâid Şâmil'dir (Medîne 1901-İst. 21. 3. 1981, med. Karacaahmed). Mehmed Fâzıl Paşa, Gaazî Mehmed Paşa'nın kayın-birâderidir. "AB, 215-216; YÖ, 1, 843; 2, 864. Öztuna, bu kısımda Dağistanlı Mehmet Fâzıl Paşa'nın ölüm tarihini, biz o zaman bulamadığımız için, tashih edememiş ve yanlış bir şekilde, 1915 olarak, vermeye devam etmiştir. O'nun bu yeni paragrafında bizim yazdıklarımız dışında tek bir ek bilgi bulunmamaktadır. Tabii bu bölümde Mizancı Murat Bey'in, Hacı Murat Bey'in oğlu olduğu efsanesi yine devam etmektedir.

42-"Cemîl Mollâ, Uryânî soyadı ile 13. 3. 1941'de öldü. "AB, 227; YÖ, 1, 877; 2, 901

43_Vefik Paşa'nın diğer oğlu gümrük nâzırı Celâl Bey, bunun oğlu Ahmed Vefik Sertel'dir (ölm. 12. 12. 1950, med. Rûmelihisârı). ", AB, 216; YÖ, 1, 882; 2, 906

44-“Safvet Rızâ Alpar (1904-2. 2. 1981)”, AB, 217; YÖ, 1, 892, 2, 917

Öztuna'nın başkalarının eserlerini intihâlen nakli ve ansiklopedi hacmindeki eserler hâlinde, bazı hayranları ve müritleri vasıtasıyla piyasaya sürmesinin yanı sıra insanı şaşkırtan başka bir tarafı da meydana malı olmuş bazı bilgileri bulmak için küçük zahmetlerden bile kaçınmasıdır. Meselâ TBMM albümlerine²³ girmiş bir ölüm tarihini (28. 9. 1984) bulmak için küçük bir zahmetten bile kaçınmış olması ve meselâ hâlâ kültür bakanlarından Cihat Baban'ın ölüm tarihi olarak nasıl “198X” şeklinde tarih verebildiğini anlamak mümkün değildir. Bu ciddiyetsizlik hem tarihe, hem okuyucuya ve hem de merhuma karşı bir saygısızlık değil midir? Paris'teki yedi senelik bir ilim tahsili ile (rivayet böyle) bu ciddiyetsizlik nasıl bağdaşır?

Sonra benzeri bir sürü tarih, “1945'ten sonra”, “1969'da hayatta” gibi ifadelerle gûya ortaya konmuş bulunuyor. Hilmi Bayur için bu ifade kullanılmış ve aile hakkında kendisine bilgi verdiği de ifade edilmiş. 2005'de 3. baskısı yapılan kitaba göre Hilmi Kâmil Bayur hâlen berhayat görünüyor. Öztuna'ya göre H. K. Bayur (20 Mart 1995)²⁴ hâlen berhayat ise de ciddiyet ve tarih ahlâkı berhava olmuş durumdadır. Menemencioğullarından Ethem Bey de (doğ. 1877) sayın müverrih-i mâder-zâda göre (2, 766) hâlen yaşamaktadır.²⁵ Yusuf Razi Bel “1945'ten sn”²⁶ ölmüş; Sayın Öztuna'nın bu ifadeleri ile 50 yıldan beri bu kitap üzerinde çalıştığı şeklindeki övünmesini bağdaştırmak bizim için mümkün olmamıştır. Tabî bu tavrını tarihçilik ahlâkı ve usûlüyle bağdaştırmak da bizim haddimizi aşmaktadır. Meselâ sayın Öztuna son elli yıl zarfındaki ölüm ilânlarını toplayıp bastırsaydı tarihe ve ciddiyete daha büyük bir katkıda bulunmuş olurdu. Burada bir mesele de çok dikkate değer görünüyor: Acaba kendisi gazetelerde basılan ölüm ilânlarını görmemek ve kullanmamak hususunda bir meslek düsturuna mı sahiptir? Meselâ, niçin Sinan Korle (doğ. 1914)²⁷ ve birçok şahsiyetin ölüm ilânları Öztuna'nın kitaplarına girememektedir? Gazete takip etmek veya kütüphanelerde tarama yapmak imkânı yok mudur?

²³ TBMM Albümü 1920-1991, Ankara, 1994, s. 159

²⁴ Bu tarihi Edirnekapı Mezarlığından öğrendim.

²⁵ Ölüm tarihi için: Cumhuriyet, (28. 8. 1965)

²⁶ YÖ, 2, 677; AB; 222

²⁷ YÖ, 2, 827; Sinan Korle 14 Ocak 1996'da Amerika'da öldü ve İstanbul'da Merkez Efendi'de toprağa verildi: “Vefat”, *Milliyet* (19 Ocak 1996) s. 20. Doğum senesi ise YÖ'nün yazdığı gibi 1913 değil, 1914'dür. . Bu bilgi ve aile için: Leyla Neyzi, “Bahriyeli Ertuğrul Paşa ile Osmanlı Hanedanına Mensup Münire Hanımın kızı Gazeteci Sara Korle Anlatıyor”, *Gazetepazar* (6 Temmuz 1997), s. 19

Bu kitapları basanlar, Kültür Bakanlığı başta olmak üzere, ilmî gerekçelerini yazsalar da amme efkârını aydınlatmak zorundadırlar. Kitabın imlâsında bol miktarda görülen q ve w harflerini de anlamak mümkün olmamıştır. Türkçe'nin imlâsı sessiz sedasız değişti de haberimiz mi yok? Refik Halit Karay da ismini Refiğ diye mi yazıyordu?

Bu kitabına yaptığı ikinci baskı ilâvelerinde YÖ sadece bizim kitabımızdan bilgi aktarmış ve böylece sayemizde "genişletilmiş ikinci baskı" ücretini der-cep etmiştir. Hiç değilse kitabının bir yerine, bu aktardığı ve yağmaladığı eserimizin adını koysaydı bu yazıyı yazmak mecburiyeti olmayacaktı.

İntihâl bakımından Öztuna'nın diğer derlemelerinden de örnekler gösterilebilir. Meselâ en çok naklettiği ve fikirlerini de naklettiği tarihçilerin başında gelen İsmail Hâmi Danişmend'den (*İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul, 1955, C. 4, s. 380) Mehmet Reşat hakkında bir sahifeyi hülâsaten (Büyük Türkiye Tarihi, İstanbul, 1983, C. 7, s. 252-253) nakletmiş, ama mehazını göstermemiştir. Bu arada Padişah'ın aleyhindeki şiiri de iktibas etmiş, Danişmend şairini bildirmedeği için kendisi de yazamamıştır.

Y. Öztuna'nın ve Cemal Kutay'ın intihâl usûlüne dayanan tarihçiliği hakkında tezler yaptırılabilir ve yaptırılmalıdır diye düşünüyoruz. Bu tarih ilmine ve usûlüne en büyük katkılardan biri olabilir. Şimdiye kadar yaptırılmamış olması tarihçiliğimizin büyük bir zaafı sayılmalıdır.

B-Hocasının eserlerini intihâl edenler: Neşet Çağatay

Türkçe'de "Hoca hakkı ödenmez" diye bir söz vardır. Bu sözü "Hoca hakkı yenmez" şeklinde de anlamak gerekir. Burada hoca kendisinden bir şeyler öğrenilen herkesi anlatır. Bu durumda sözü "Hoca hakkı yenmez" şeklinde yorumlamak en doğrusudur. Bir kişiden bir kelime bile alınsa bir dipnotla hakkı ödenmelidir. Bu iktibas o kişinin bir sohbetinden de alınmış olabilir; yine bu borç ödenmelidir. Son zamanlarda hocalarının kitaplarına orta malı veya mirî mal muamelesi yapanların arttığı görülmektedir. Bu husustaki cür'etin aşırı derecelere vardığına dair epeyce bir örnek de elde bulunmaktadır. Bu işi yapanlar kitabiyat listesine de yağmaladıkları eserlerin künyelerini bile koymaktan kaçınmaktadırlar. Hocasının eserlerine mirî mal muamelesi yapanların en başında Prof. Dr. Neşet Çağatay gelmektedir. Maamafih bu hususta bir hüküm vermeyi kolaylaştırmak için hocası Yusuf Ziya Yörükân ile Neşet Çağatay'ın benzer veya biraz farklılaştırılmış cümlelerini alt alta sıralamak ve bu arada Yörükân'ın cümlelerinin Çağatay tarafından biraz sadeleştirilmiş olduğuna da dikkati çekmek gerekmektedir:

"Kur'an, Allah tarafından Peygamber'e, insanları hidayet etmek için, vahiy suretiyle indirilmiş, her türlü şüpheden berî bir kitaptır... Kur'an âyetlerinin nüzulü, Milâd'ın 610 yılında bi'setle başlamış, Hazret-i Muhammed'in vefatına kadar 23 Kamerî yıl, hikmet ve maslahat iktizasına göre, vakit vakit gelmek suretiyle devam etmiştir."²⁸

"Tanrıdan Peygamber'e, insanları doğru yola yöneltmek için, vahiy yoluyla gönderilmiş, her türlü kuşkudan uzak bir kitaptır. Kur'an âyetlerinin gelmesi 610 yılında, Hazret-i Muhammed'in peygamberlikle görevlendirilmesi (Bi'set) ile başlamış, onun ölümünden 21 gün öncesine dek sürmüştür."²⁹

"Mekkî sûreler küçük, âyetler kısa ve heyecanlıdır."³⁰

"Mekkî sûreler küçük, âyetler kısa ve coşkuludur."³¹

"Medenî sûreleri ise uzun, âyetler büyükçedir."³²

"Medine'de gelen sûreler ise uzun, âyetler genişçedir."³³

"Bir zamanlar mübahlara, yiyip içmeye, giyime ve sağlığa kadar müdahaleler yapılmış-pantolon, şapka veya fes giyme, boyunbağı, gömlek kullanma, bıyık, sakal kesme, kaşık çatal kullanma, masada ayrı ayrı kaplarda yemek yeme, doktora gitme, dişini doldurma, kolonya sürme, ispartoda yemek pişirme- denilmiştir."³⁴

"Nitekim bir zamanlar-Pantolon, şapka ya da fes giyme, sakal bıyık kesme, firenk gömleği giyme, çatal kaşık kullanma, ayrı kapta yemek yeme, doktora gitme, çürüyen dişini doldurtma, kolonya kullanma, isparto ocağında yemek pişirme-denmekle. . ." ³⁵

Bu meselede bir hususa da işaret etmek lâzımdır: Bilgilerin çalınmasından daha büyük bir felâket ise fikirlerin ve yorumların çalınmasıdır.

²⁸ Yusuf Ziya Yörükân, *İslâm Dini ve Mezhepleri Tarihi* 1 (Haz. Türkân Turgut), Ankara, 2001, s. 455

²⁹ Neşet Çağatay, *İslâm Tarihi*, Ankara, 1993, s. 288. Kitabın bibliyografyasında (s. 483-492) Yusuf Ziya Yörükân'ın hiçbir eseri zikredilmemiştir.

³⁰ Y. Z. Yörükân, age. 456

³¹ N. Çağatay, age. 288

³² Y. Z. Yörükân, age. 456

³³ N. Çağatay, age. 288

³⁴ Y. Z. Yörükân, *Müslümanlık*, Ankara, s. 112 (Ankara, 1998, s. 111-112. Kültür Bakanlığı yayını), AÜ. İlahiyat Fakültesi yayını. Kitabın ikinci baskısı Diyanet İşleri Başkanlığı (1961) tarafından yapılmıştı. .

³⁵ N. Çağatay, age. 316. Neşet Çağatay senelerce hocası Y. Z. Yörükân'ın mezhepler hakkındaki ders notlarını okutmuştu. Daha sonra da meslektaşı İ. Agâh Çubukçu ile *İslâm Mezhepleri Tarihi* (Ankara, 1965) isimli eserini çıkardı. Yörükân'ın baskıya hazırlanan notları (*Müslümanlıktan Sonra Türk Mezhepleri*) basıldığı zaman iki kitabı karşılaştırmak dikkate değer bir manzaranın ortaya çıkmasına vesile olabilir. Bu arada bilinen başka bir gerçek de Annemarie Schimmel'in, basılması için fakülteye verdiği mezhepler tarihine dair kitabının da kaybolduğu veya kaybedildiğidir.

C-Meslektaşları istimâl ve eserlerini intihâl şekilleri

Ülkemizde çevreyi ve muhatapları istismar, hayatımızın her safhasında, çok görülen sıradan bir hâdise hâline gelmiştir. Bu hususta umumî bir zaaf, cemiyetin her tabakadan mensubunda görülmektedir. içtimaî hayatımız bir istismarlar sisteminden ibarettir. İstismarın meyvesi bol, mahzuru yok denecek kadar azdır.

Memleketimizdeki doktora ve diğer araştırmaların ne kadarının Şark ve Garptan aktarma olduğunu tespit etmek çok zorlu bir çalışmayı gerektirmektedir. Çünkü bir çok tercüme tez olduğu hakkındaki dedi-koduların gerçek durumu açıklığa kavuşturulamamıştır. Hakkında bu gibi suçlardan dolayı, meselâ üniversiteden uzaklaştırma gibi, ciddî bir muamele yapılan bir isim bulunmamaktadır.

Diğer taraftan tercüme şeklinde bir ilim çalışmasının da gerekliliği ortadadır. Bundan dolayı da filoloji bölümlerinin mensuplarının tercüme faaliyetleri teşvik edilmeli, bütün bölümlerde tercüme faaliyetine daha fazla ehemmiyet, yâni puan ve para verilmelidir. Meselâ şu 2004 senesinde Rusça'da Türkçe'nin ıstikâk lüğatinin 8. cildi basılmıştır ve tercümesi elzemdir. Bütün dillerden aktarma tezleri tespit etmek ise ancak üniversite kütüphanelerinin ecnebî kitap bakımından zenginleştirilmesiyle mümkündür.

Türkiye'nin kütüphanelerinde olmayan birçok kitabın ismiyle süslenmiş bibliyografyaya sahip kitapların aktarma ve intihâl olma ihtimâlleri çok yüksektir.

Bu arada çok hususî bir meslekî çalışma şekli de eşlerin birbirlerinin yerine kitaplar ve makaleler yazması ve ekseriya kocanın eserleriyle karısının meslek hayatını sürdürmesi şeklinde bir işbölümünün gerçekleştirilmesi bahis mevzuudur. Bu itibarla bu gibi meslektaşların yazdıklarını daima çift yazarlı veya sadece kocasının imzası altında yorumlamak daha doğru olabilir. Bu durumda kadın aile hayatının gereklerine zaman ayırmaktadır. Burada karşılıklı ve gönüllü bir istimâlden ve istismardan bahsedilebilir. Bazen komşu disiplinlere mahsus eşler arasında da bu gibi işbirliği olmaktadır.

aa -Faruk Sümer

Faruk Sümer bir tek eseriyle (*Oğuzlar*, Ankara, 1972, XXV+532 s. DTCF yayını) bile her zaman yaşayacak olan bir tarihçimizdir. Bunun dışında da, bilhassa emeklilik devresinde velût bir tarihçilik hayatı olmuş ve bir çok eser neşretme imkânı bulmuştur. Buna rağmen kısaca hiçbir ihtiyaç ve mecburiyet yok iken doçentlik jürisinde bulunduğu (1967) talebesi ve meslektaşı Nejat Kaymaz'ın doçentlik tezini "Anadolu'da Moğollar" (Selçuklu Araştırmaları, 1969, s. 1-147) başlıklı bir makale hâlinde neşrettikten sonra kendisine

karşı çıkan Kaymaz'ın tenkitlerine ("Anadolu'da Moğollar Adlı Bir Yazı Dolayısıyla", *DTCF Dergisi*, C. 26, Sayı. 3-4, Temmuz -Aralık 1970, s. 135-155) cevap bile verememiştir.³⁶

Benzer davranışlar diğer ilimlerde de dikkati çekmektedir. Bizzat ünlü bir hukuk âlimimiz, Ali Fuat Başgil, bütün samimiyetiyle bu gerçeği ifade etmektedir: "Kendim de dahil olduğum hâlde, birer karış kalınlıktaki eserler ile öğrenenlerimizin yaptığı Garp müelliflerinden çalınmış ustalıklı birer kopyadan başka bir şey midir? Bunlar mı yarının ilim tarihinde yer tutacak eserlerimiz, Hakikatler olduğu gibi söylenince pek acı geliyor değil mi?"³⁷ Meselâ Anayasa Hukuku sahasında da bunun örnekleri görülmektedir.³⁸

bb-Ahmet Akgündüz

Yakın tarihimizdeki intihâllerin en dikkate değerlerinden biri, belki de birincisi Ahmet Akgündüz tarafından vakıflara dair Arapça (yazarı Muhammed Ubeyd el-Kubeysî) bir kitabın dipnot sırası bile bozulmadan Türkçe'ye tercüme edilmesi ve doktora tezi olarak jüri mensuplarına yutturulmasıdır. Bu arada teze, Osmanlı tatbikatına dair, klâsik vakıf kitaplarından alelacele çırpıştırılmış bir bölüm de eklenmiştir.³⁹ Akgündüz, aynı şekilde çok hızlandırılmış bir akademik süratle ve hâmileleri (Rektörü Halil Cin) sayesinde 1986'da doktor, 1987'de doçent, 1993'de de profesörlük unvanlarını şereflendirmiştir.⁴⁰

³⁶ Nejat Kaymaz'ın tezi basılmıştır: *Pervâne Mu'ini'd-dîn Süleyman*, Ankara, 1970, 233 s. DTCF yayını

³⁷ Bu sözler için: Ali Fad Başgil, *İlimin Işığında Günün Meseleleri* (Derleyenler: Ali Hatiboğlu-İsmail Dayı), İstanbul, 1960, s. 141. Bu kıymetli bilgiyi Tuncer Enginertan'a medyunum.

³⁸ Kemal Gözler, *Anayasa Hukuku Metodolojisi*, Bursa, s. 207-214. Hukuk sahasında yapılan dikkate değer intihâllerden birini de Ord.Prof. Dr.Sulhi Dönmezer yapmış ve emekliye ayrılan hocası Tahir Tamer'in Ceza Hukuku eserini kendi kitabı içinde neşretmiştir. Bu mevzu ayrıca incelenmelidir.

³⁹ Bu kitabı TTK tarafından basılmıştır: *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Ankara, 1989, XXXII+ 489 s. İntihali ve kendisinin cevap niyetine karaladığı satırları için: Hasan Yüksel, "Vakıflara Dair Bir Eser Üstüne", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 89 (Mayıs 1991) s. 57-61; Ahmet Akgündüz, " Vakıf Müessesesi Adlı Eserimizin Tenkidi Üzerine", Sayı. 91 (Temmuz 1991)s. 56-58; Buna Hasan Yüksel'in cevabı: " Vakıf Müessesesi adındaki Kitaba Yaptığımız Tenkide Verilen Cevaba Dair", Sayı. 93 (Eylül 1991)s. 57-59. Akgündüz'ün çalışmaları hakkında bizim de tenkitlerimiz olmuştu: "Ahmet Akgündüz ve Tarih ilminde Ahlâk Meselesi", *Türk Yurdu*, Sayı. 148-149 (Aralık 1999-Ocak 2000) s. 24-24; " İlim Hayatında Köylüler ve Köylülük", Sayı. 217 (Eylül 2005) s. 8-9

⁴⁰ Hızlı yükselişi için bkz: İhsan Işık, *Yazarlar Sözlüğü*, İstanbul, 1998, s. 38. Meslektaşlarını büyük bir pişkinlikle istismar ve iğfâl eden başka isimler, meselâ Ali Şükrü Çoruk ve benzerleri için: Ali Birinci, "İlim hayatında Köylüler ve Köylülük", s. 7-12

cc-Fuat Köprülü

Fuat Köprülü üstâdın bu yazıda isminin olması ilk bakışta dikkati çekebilir. Barthold'un *İslâm Medeniyeti Tarihi* (Ankara, 1963, XXIV+367 s. isimli eserinin ilk ve tek tercümesini Tatarca'dan yapan talebelerinden Ahat Ural olmuştu. Ancak bu tanımadığımız mütercimim ismi sadece önsöz (s. XVII) metinlerinde kalmış ve hiçbir zaman kapağa çıkamamıştır. Köprülü, bu kıymetli metni Türkçe'ye kazandıran bu isme karşı bir cemile yaparak ismini kapağa da koymalı ve meslektaşlarına ve talebelerine örnek olmalıydı diye düşünmek mümkündür.

dd-Hakkı Dursun Yıldız

Bir tercümesiyle son zamanlarda ismi yeniden gündeme getirilen tarihçilerden Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız'ın meselesi biraz bulanık ve belirsiz bir mahiyette arz etmektedir.⁴¹ Yıldız'ın, her nedense, hep "Hazırlayan" şeklinde imzaladığı ve 1981'de ilk defa Kervan Yayınları arasında bastırıldığı Barthold'un ünlü eseri *Moğol İstilâsına kadar Türkistan* (İlk baskı:İstanbul, 1981, XXIV+744 s. Kervan Yayınları; İkinci baskı:Ankara, 1990, XXIV+644 s. TTK yayını) için kendi tercümesi olmadığı şeklinde yayın yapılmıştı. Yıldız kitaba yazdığı kısa sunuş (s. XIII-XIV) yazısında bu kitabı tercüme ettiğine dair hiçbir ifade kullanmamıştır. Bu itibarla bu tercümenin asıl sahibini bulmak ve bundan sonraki baskılarını bu şimdiye kadar hakkı yenmiş mütercimmin hakkını teslim etmek gerekmektedir. Bu, aynı zamanda, merhum Yıldız'ın da hatırasını böyle bir ilmî dedikodudan temizlemek için şarttır. Esasen Mülkiyeli Mehmet Rauf'un eşi olan Seniha Sami Morali tarafından İngilizce'den yapılmış olan ve TTK'na 1945'te teslim edilmiş olan tercümenin (Nu:T. 40-47, 5+VII+ 402+293+111 s.) bu hâdisenin başlangıcına, yâni 1981 senesine kadar, benzeri bir çok eser gibi basılmadan kalmış olması da büyük bir talihsizliktir.⁴²

Tercüme TTK'dan alındıktan sonra lisanı kısmen değiştirilmiş ve meselâ E. Denison Ross tarafından İngilizce ikinci baskıya yazılan takdim yazısından seçilen örneklerle de gösterildiği üzere (1990, s. XXIII-XXIV) bazı kelimelerin daha yeni karşılıkları (lisan -dil, mükemmeliyet -mükemmellik,

⁴¹ Mikail Bayram, *Destursuz Bağdan Üzüm Yiyenler*, Konya, 2004, s. 148-149, 160. M. Bayram kitabında H. D. Yıldız'ı başka intihâllerle de (s. 143-166) suçlamaktadır.

⁴² Bilgi için: "Türk Tarih Kurumu Genel Kurulunun yıllık toplantısı (1945)", *Belleten*, Sayı 37 (Ocak 1946) s. 215

rubu asır- çeyrek yüzyıl, geniş -bol, tevsî- geniş, dirayet-en kuvvetli, kariler- araştırmacılar, muttali-bilgi sahibi) konmak suretiyle tâdiller yapılmıştır.⁴³

Bu meseleye son noktayı koymak için Seniha Sâmî Moralı tercümesi ile H. D. Yıldız baskısından paragraflar vermek gerekecektir: Bunlar kitabın İngilizce ikinci baskısına E. Denison Ross'un yazdığı önsözden alınmıştır:

1- "Bu eserin terceme edilerek E. J. W. Gibb Memorial Series'e idhâl edildiği için itizara ihtiyaç yoktur. Barthold'un yeni bir devre açan eseri, 1900'de 'Türkistan, Moğol istilâsı sıralarında' unvanı altında Rus lisanıyla neşredildi. Nisbeten az bilinen bir lisanı yazılmış olduğu hâlde mükemmeliyet iddiasında bulunan bütün kütüphanelerde ve Orta Asya tarihiyle alâkadar bütün âlimlerin kütüphanelerinde yerini bulmuştur; binaenaleyh çok zamandan beri tükenmiştir" (S. S. Moralı).

1- "Bu eserin tercüme edilerek 'E. J. W. Gibb Memorial Series' arasında çıkması gayet tabiidir. Barthold'un yeni bir devir açan eseri 1900 yılında 'Moğol İstilâsı Deorinde Türkistan' adıyla Rusça neşredildi. Nisbeten az bilinen bir dilde yazılmış olmasına rağmen, mükemmellik iddiasında bulunan bütün kütüphanelerde ve Ort Asya tarihi ile ilgilenen bütün âlimlerin kütüphanelerinde yerini almıştır. Bu sebeple çoktan beri tükenmişti." (H. D. Yıldız, s. XXIII).

2- "Mamafih şimdiki eser, tercümeden ibaret değildir, çünkü bu İngilizce edisyonu, son rub'ı asırda elde edilen geniş malzemelerin ışığında Prof. Barthold'un kendisi tarafından tamamen yeniden tedkik ve tevsî edildi. Buna rağmen eserin metninde vâki tadilâtın nisbeten ehemmiyetsiz olması, eserin mükemmeliyetine ve müellifin tenkidî dirayetine en kuvvetli bir delildir. Şöyle ki şimdi Garb kâripleri, Orta Asya tarihine, İslâm silâhlarının ilk istilâsından itibaren on üçüncü asır başlangıcında Çingiz Han'ın zuhuruna kadar belki ancak Prof. Barthold'un verebileceği zengin tafsilâtla muttali olabilirler" (S. S. Moralı).

2- "Mamafih şimdi takdim edilen eser yalnız tercümeden ibaret değildir: İngilizce tercümesi, son çeyrek yüzyılda elde edilen bol malzemenin ışığında Prof. Barthold'un kendisi tarafından yeniden gözden geçirilmiş ve genişletilmiştir. Buna rağmen yapılan değişikliklerin nisbeten ehemmiyetsiz olması, eserin mükemmelliğine ve müellifinin tenkidî kabiliyetine en kuvvetli bir delildir. Şöyle ki, şimdi Batılı araştırmacılar Orta Asya tarihi hakkında, islâm'ın ilk fetihlerinden itibaren onüçüncü yüzyıl başlarında Cengiz Hân'ın ortaya çıkışına kadar belki ancak Prof. Barthold'un verebileceği zengin tafsilâtla bilgi sahibi olabilirler. (H. D. Yıldız, s. XXIII)."

⁴³ Bu örnekleri E. Denison Ross tarafından İngilizce ikinci baskıya önsözün TTK'da bulunan tercümesiyle karşılaştırarak seçtik. . TTK'da tercümenin son kısmı (111 s.), yani baskının V. Bölümü (s. 489-546) kayıptır. Herhalde merhum H. D. Yıldız'ın kütüphanesinde kalmış olmalıdır.

3- "Müellifin birinci edisyonundaki mukaddimesinde izah ettiği gibi, hususî tedkikatına mevzu olarak mevzu olarak Orta Asya tarihinin en mühim devrini, yâni Moğol hâkimiyeti devrini intihap etmiştir. Asıl niyeti, evvelki asırların tarihine ancak esas maksadı için elzem olduğu derecede temas etmekte, fakat asıl kaynakları tedkik ederken gördü ki Moğol hâkimiyeti Orta Asya'da zuhur ve inkişafıyla henüz münasip surette iştiğâl edilmemiştir. Binaenaleyh kitabının en büyük kısmını Moğollardan evvelki devrin tarihine hasretmeye lüzum gördü. Bu suretle eseri, Moğollar gelmeden evvel memleketin tarihinin cereyanını tayin eden âmillerin, Türkistan'da zuhurlarına ait ahvâlin ve memleketi ne suretle feth ettiklerinin bir tedkiki oldu." (S. S. Moralı).

3- "Müellif birinci baskının önsözünde açıkladığı gibi hususî araştırmalarına konu olarak Orta Asya tarihinin mühim devrini, yani Moğol hâkimiyet devresini seçmiştir. Başlangıçta, daha önceki yüzyılların tarihine, esas konuya lüzumlu olduğu derecede temas etmek niyetinde idi; fakat esas kaynakları tedkik ederken Moğol hâkimiyetinin Orta Asya'da ortaya çıkışı ve gelişmesiyle henüz gerektiği şekilde meşgul olunmadığını gördü. Bununla beraber kitabının büyük kısmını Moğollar'dan önceki devrin tarihine hasretme ihtiyacını duydu. Bu suretle eseri, Moğollar gelmeden önce ülkenin tarihinin cereyanını tayin eden âmillerin, Moğollar'ın Türkistan'da ortaya çıkışlarının ve ülkeye nasıl istilâ ettiklerinin bir araştırması oldu." (H. D. Yıldız, s. XXII).

Tabîî, bu meselenin aldığı yanlış şeklin bir an önce telâfisi ve yanlışın tashihi de merhum Hakkı Dursun Yıldız hocamızın hâtrasının beklediği bir husustur.⁴⁴

dd-Hasan Eren

Hasan Eren bilhassa Rus Türkologlarını tanınmamıza vesile olan yazıları ve son zamanlarda bu yazılarını bir araya getirdiği kitabıyla (*Türklük Bilimi Sözlüğü*, Ankara, 1998, 369 s.) dikkati çekmektedir. Hemen ifade edelim ki bu kitabında bilgileri nakil bakımından bir zaaf bahis mevzuu değildir. Ancak bu kitabın bibliyografyasında (s. 344) sadece iki Rus Türkologunun üç kitabının bulunması dikkati çekmektedir. Burada Kononov'un iki ve Miliband'ın da bir kitabını, esas itibariyle Rus Türkologları için bilgi kaynağı olarak kullanan H. Eren, acaba bu kitaplardan birini veya hatta hepsini tercüme etmiş olsa daha mı iyi bir usûl gözetmiş ve bilhassa Kononov'un hatı-

⁴⁴ Kitabın mütercimi hakkındaki H. D. Yıldız'ın son sözü meseleyi hâlde kâfi gelmemiş ve gerçeğin bir ifadesi olamamıştır : " Meydanı boş bularlar", *Tarih ve Toplum*, Sayı. 101 (Mayıs 1992) s. 57-59

rasını tebcil etmiş olurdu diye bir düşünce, bibliyografyadaki iki ismi ve üç kitabı görenlerin hatırına gelmektedir.⁴⁵

ee-Midhat Sertoğlu

Arşivci olmakla beraber arşiv işlerinden çok yazarlıkla meşgûl olan ve işgâl ettiği memuriyetini bu şekilde istimâl ve hâtta suistimâl eden Midhat Sertoğlu'nun yaptıklarını mânâlandırmak pek mümkün görünmemektedir. Her şeyden önce hâlli müşkül bir bilmece ortadadır. Burada birkaç mesele dikkati çekmektedir. Sertoğlu, 1958'de bastırıldığı *Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi* (358 s. İskit Yayını) isimli kitabında bir umumî kitabiyat bile vermemiştir. Bu ansiklopedide bulunan maddelerin herhalde me hazları bulunmalıdır. Muhtasar veya mufassal bir kitabiyat, geniş bilgi veya me haz isteyen okuyucular için de gerekli bir şeydi. Daha doğrusu bu tarihe ve okuyucuya karşı bir borçtu. Bu yapılmamıştır.

Asıl işaret edilmesi gereken felâket ve acı bir gerçek ise Sertoğlu'nun başkalarının ve daha açık bir ifade ile meslektaşlarından Kâmil Kepeci'nin kendi lügatinden önce (İstanbul, 1952 416 s.)Server İskit tarafından çıkarılan *Resimli Tarih Mecmuası* ile birer formalık ekler hâlinde verilmişti ve tabiatıyla nüshası çok nâdir bulunuyordu.⁴⁶

Her ikisi de alfabe sırasıyla maddelere sahip olan kitapların sadece ilk üç harfindeki maddeleri karşılaştırmak bile, ortaya çok şaşırtıcı bir netice çıkarmaktadır. Kısmî iktibaslar hariç metni aynı olan maddeler şöyle sıralanabilir: Binbirdirek, , Buçak, Budin, Bulak, Burma sarık, Burnus, Buyrultu, Büyüktövbe, Câbî, Câize, Canbazan, Câr, Cariye, Cazgır, Cebe, Cebeci, Cebecibaşı, Cebehâne, Cebelü, Cebi Hümayun, Cebi Hümayun Akçası, Cebken, Celî, Cellât, Cellât Çesmesi, Cemaat Ortaları, Cemre, Cenbiyye, Cennetâbad Kasrı, Cer-Cerre çıkmak, Cerahor, Cerrah, Cerrahâne-i Âmire, Cevşen, Cibayet, Cifr, Cihat, Cihadiyye, Cihet, Cirid, Civankaşı, Civelek, Cizye, Cuma selamlığı, Cübbe, Cüceler, Cülûs bahşîşi, Cülûsiyye, Cündî, Cüzühan.

⁴⁵ Bibliyografya'da C. D. Miliband'ın kitabının 1975 baskısı (732 s.)kullanılmıştır. Bu kitap daha sonra da (1995, 2 cilt, 701+763 s.) çok genişletilmiş olarak basılmıştır. Bu kitapların bir benzeri de Özbekistan ilim adamları için basılmıştı: B. V. Lunin, *Biobibliografiçeskie Oçerki O Deyatelyah Obşçestvennih Nauk Uzbekistana*, Taşkent, 1976, 2 cilt, 439+422 s. Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin başkanlığımızda hazırlanan Türkoloji Özel Sayısı'nda (Sayı: 11, Kitap: I-II, 275+260 s.) Rus Türkologlarından bir kısmı, çok geniş bir şekilde, tanıtılmıştır.

⁴⁶ Bu lügati, ailesinden izin alarak, baskıya hazırlamış (Ankara, 1999, 365 s.) ve Kâmil Kepeci merhumun hayat hikâyesini de (s. IV-IX)eklemiştik.

Aktarmalar bazen hiç fasıla vermeden devam etmektedir. Meselâ Car'dan itibaren C harfinin sonuna kadar, pek az istisnasıyla, maddeler tamamen ve aynen Kâmil Kepeci'den nakledilmiştir. Sertoğlu'nun bu tasarrufunu tarihçilik usûl ve ahlâkıyla bir araya nasıl getirebildiği gerçekten de meraka değer bir mesele olarak ortada bulunmaktadır.

ff- Cemal Kutay

Yakın tarih üzerinde en çok kitap neşreden Cemal Kutay'da herhangi bir bilgi için kaynak göstermek gibi bir kaygı hiç olmamıştır. Kendisine tevdi olunan hemen her metni de birkaç misli çoğaltarak tarihi âdeta bir tarihi masallar külliyyatına çevirmiştir. Burada her hangi tarihî gerçeği yakalamak gibi bir niyeti hiçbir zaman olmamış Cemal Kutay'a (doğ. 1909-5 Şubat 2006) bir şey söylemek zaten gereksiz bir ikazdır ve ayrıca faydasızdır.⁴⁷ Burada tarihçilik bakımından bir zaaf içinde bulunanlar, hâlâ Kutay tarafından başkaları adına neşredilen hatırat veya diğer türden eserleri kullanmaları ve talebelerine de kullandırmalarıdır. Bunun en temel sebebi tarihçilerin kaynakların güvenilir baskı veya metinlerini bulmak gibi bir kaygı ve ciddiyete sahip olmamalarıdır. Bu da tabii meslek ahlâkı bakımından büyük bir zaaf ve usûlsüzlük teşkil etmektedir. Ailesi tarafından defalarca bastırılan Ali Fethi Okyar'ın hatıraları varken hâlâ Cemal Kutay tarafından O'nun adına yazılan *Üç Devirde Bir Adam* isimli uydurmanın nasıl kullanıldığını anlamak mümkün değildir. Tarihçilerin ellerine geçen ilk kaynağı kullanmaları, daha güvenilir ve sağlam kaynakları arayıp bulma zahmetinden kaçınmaları, meslek ahlâkının temel zaaflarından birini teşkil ediyor. Bu gibi kitap ve makalelerin, her şeyden önce usûl bakımından dönmesi gerekir.

gg-Enver Behnan Şapolyo

Yakın tarihe dair eserleriyle ve bilhassa bir müracaat eseri hâline gelmiş bulunan *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi* (İstanbul, 1964, 497 s. Türkiye Yayınevi) isimli kitabıyla tanınan Enver Behnan Şapolyo o zamanlar çok yaygın olan bir usûl ile, esas itibarıyla kendisinden önce yapılmış araştırmaları bir me haz göstermeksizin nakletmiştir. Bu kadar bol eser yazan bir tarihçinin, bir lise muallimi olsa bile, başkalarının hakkını da teslim etmek gibi bir kaygısı ve düşüncesi olmalıydı. Kitabı çok küçük bir şekilde de olsa, bir umumî bibliyografya (s. 495-497) vererek hiç değilse aktardığı eserlerin ne olduğunu anlamak bakımından bir çerçeve vermektedir. Meselâ Yılmaz Öztuna böyle bir imkânı bile okuyucularına vermemiştir.

⁴⁷ Bu yazı tamamlanmak üzere iken Cemal Kutay öldü ve tarihe dair 187 eser bıraktığı ifade edildi. Ancak bu kitapların tarihimize katkısının bir muhasebesi yapılmış değildir.

Enver Behnan Şapolyo'nun kitabının "Tahtacılar" bölümü (s. 288-291) tamamen Yusuf Ziya Yörükân'ın yaptığı ve Darü'l-fünun İlähiyat Fakültesi mecmualarında neşrettiği saha araştırmalarının (s. 148-203) bir hülâsasıdır.⁴⁸ Tabiatıyla kitabın bir bütün hâlinde nakilden ibaret olduğu açıktır.

D-Talebeleri istimâl ve istismar:

İlim hayatımızda en çok görülen usûlsüzlüklerden, hâtta meslek zaafılarından biri de talebelerin istismarıdır. Talebelerin istismarında ilk adım onların bir müşteri ve gelir kaynağı olarak görülmeleri ve bir kitap ticaretinin tarafı hâline getirilmeleridir. Sadece, nasıl olsa almaya mecburlar düşüncesiyle, kitaplarına altın fiatı koyan üniversite hocalarının mevcudiyeti hiç de az değildir.⁴⁹ Diğer taraftan "Araştırma görevlisi tez yapmaz" teranesiyle senerce yerine derse sokup ders ücretini profesör tarifesiyle, kuruşuna kadar alan hocaların bolluğu da ayrı bir felâkettir. En yaygın istismar usûllerinden biri de talebelere, kütüphanelerde ve arşivlerde malzeme toplatmaktır. Hocalar ve üstâdlar talebelerini istismar yolunda, anlatılması ve hatırlanması ızdırıp veren yollara da baş vurmaktadırlar. Bir hoca için velinimet sayılması gereken talebelerin insafsız gardiyanlar elinde kalmış müebbet mahkûm muamelesine tâbi tutulmaları inanılır gibi değildir.

Meselâ talebesine bir edebî şahsiyet hakkında yüksek lisans tezi yaptıran bir hoca, niçin bu tezi bastırmayıp kendi imzasıyla o şahsiyet hakkında bir kitap bastırma yoluna gider, anlamak çok zordur.⁵⁰ Hocalar tarafından bazen yüzlerce sayfalık yazma metinlerin çeviri yazısı yaptırılan talebeler bir teşekküre bile lâayık görülmemektedirler. Bu gibi istismarlar yeni istismarların da ilham kaynağını teşkil etmekte ve talebelerde de kendi talebelerini istismar alışkanlığı oluşturmaktadır. Bu cümleden olarak da bazı yüksek lisans tezleri üç imza ile basılabilmektedir. "Doktora yaptıktan sonra bunlardan adama hâyır mı gelir?" mantığıyla malzeme toplatılan ve tebliğ yazdırılan, yüzlerce

⁴⁸ Bu makaleler daha sonra kitap hâlinde basılmıştır: *Anadolu'da Alevîler ve Tahtacılar* (Haz. Turhan Yörükân), Ankara, 1998, 550 s.

⁴⁹ 1968 baharında, SBF'de iken hocamız Prof. Dr. Besim Üstünel'in ders notları (*Ekonominin Temelleri*) o zamana göre 35 lira gibi fahiş bir fiyatla piyasaya çıktığı zaman aynı hacimdeki kitaplar en fazla yarı fiyatına satılıyordu. Takip eden ilk derste kendisine talebeler tarafından "yuh" çekilmişti. Bir hocaya yuh çekilebileceği o zamana kadar hiç hatırıma gelmemişti ve ben donup kalmıştım. Sonradan hocanın resim ve Volvo marka araba merakı olduğunu öğrendim.

⁵⁰ Metin Bostancı tarafından Ali Ekrem Bolayır hakkında ki tez için: Ali Ekrem Bolayır'ın Hayatı, Sanatı ve Şiirleri, DTCF, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara, 1986, 246 s. Nu. YTL: 191. Kitap tezi yöneten İsmail Parlatur imzasıyla basıldı: Ali Ekrem Bolayır, Ankara, 1987, 181 s. Bu tez için İ. Parlatur tarafından konulan izah (s. 73)şudur: "Bu Yüksek Lisans Tezi, Metin Bostancı tarafından benim yönetimimde hazırlandı. "Bu ifadeye göre teze kefil olunuyorsa niçin talebenin imzasıyla basılmaya lâayık bulunamıyor. Pazarlaması niçin hocaya düşüyor?"

sayfalık divan metninin çeviri yazısı yaptırılan ve başka şekillerde de istismar edilen talebelerden de ilme hayır gelmemektedir.

Ancak hoca-talebe arasındaki istismar ilişkilerinin çift taraflı olduğunu unutmamak gerekir. Burada talebe de kendini istismar suretiyle hocasının desteğini bir ömür denebilecek şekilde elde etmekte ve bu suretle akademik tırmanmalarda hocasını bir ikmâl kaynağı olarak kullanmaktadır. Burada en çok başvurulan hilelerden biri, yerli-yersiz hocaların kitap ve makale niyetine çırpıştırılmalarına da, "Arayışlar Devri" meselesinde olduğu gibi, dipnot düşmek ve hocalarının düşman kabûl ettiklerine de her fırsatta düşmanlık göstermektir.⁵¹ Burada, açıkçası, ilim adamlığı ile fedâlik arasındaki mesafe ortadan kalkmaktadır. Başka bir ifade ile mürit-mürşit münasebeti, yeni bir kisve altında, ancak daha da seviye kaybederek devam etmektedir.

E-Bir intihâl âleti olarak şöhret:

Bir derecede şöhrete ve yüksek mevkilere erişen ilim adamlarının ahlâksızlıklarının âdeta bir dokunulmazlık kazandığı görülmektedir.⁵² Halbuki zaten büyüklerin ahlâkî bir davranış gözetmelerine her zamandakinden daha çok ihtiyaç bulunmaktadır ve onların davranışları daha çok kıymetli veya yıkıcıdır. Şöhret bir imtiyaz hâline geldiği zaman, ne yazık ki iyi işler için değil, daha ziyade kötü icraat için bir gayri meşru silâh olarak kullanılmaktadır. Burada hemen her sahada bir şöhretin istismarı yapılmakta ve meslek ahlâkına aykırı davranışların bir hesabı sorulmamaktadır. Bu şekilde aykırı davranışları sadece bir dedi-kodu malzemesi olarak kullanan cemiyet bu safhayı geçerek kendini temizlemeye sırayı getirememektedir. İlim adamlarının sadece şöhretlerini pazarlamaya başladıkları yerde ilim gelişmemekte ve kendini tekrarlamaktadır. Kütüphanesiz ve kitapsız kitap yazmaya devam eden ilim adamının kendi kazancı ne olursa olsun ilmin kazanamayacağı açıktır. Bu şöyle bir tabloyu da beraberinde getirmektedir. Bir Afrika vahasındaki hayatta görüldüğü gibi aslanların bin bir zahmetle avladığı ava üşüşen çakal ve sırtlan makulesinden hayvanlar gibi, ağır bir işçilikle ortaya konmuş bulunan bilgi ve yorumlar, bunların peşinden gelen ikinci bir takım, şöhretli veya yeni arsızlar takımı tarafından, yağmalamakta ve pazarlamaktadır.

⁵¹ Bu dikkate değer örnek hâdise için: Ali Birinci, "İlim Hayatında Köylüler ve Köylülük," *Türk Yurdu*, Sayı. 217 (Eylül 2005) s. 8

⁵² Eski bir ansiklopedi maddesi (Uluğ İğdemir, "Halkevleri ve Halkodaları", *Aylık Ansiklopedi*, İstanbul, 1945, C.I, s.342-345) başka bir ansiklopedi de (Tevfik Çavdar, "Halkevleri ", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* , İstanbul, 1985, C.878-884)büyük ölçüde aktarılmıştır.Bu bilgiyi veren meslektaşım Dr.Mustafa Çufalı'ya müteşekkirim.

SONSÖZ

İntihâlde bulunacak olanları Ziya Paşa da ikaz etmiş, ancak bu ikazı bir işe yaramamıştır. Zira merhum bir beytinde (En ummadığın keşfeder esrar-ı derûnun-Sen herkesi kör, âlemi sersem mi sanırsın) meseleyi ortaya koymuş ama dinleyen olmamıştı. Bu meselede de artık bir tabiat hâline gelmiş şark kurnazlığı ve tembelliği birleşmekte, bir angarya sayılan çalışma işkence olarak görülünce, bilinen veya bilinemeyen gayri ahlâkî yollara sapılmaktadır. Tabii burada "kısa günün kârı" mantığı ve takım oyunu hâkim olmakta ve herkes "bizden" olana sahip çıkınca arada ilim hayatı hebâ olmaktadır.

Diğer taraftan bir vasat oluşturup bunu istismar mümkün ise de hiçbir gayri ciddî ve gayri ahlâkî eseri ilelebet şöhretin ve propagandanın oksijen çadırında yaşatmak mümkün değildir. Uzun veya bazen de kısa bir vâdede, ama er-geç ve her hâlükârda, her şey kendi değerine ve dengesine kavuşmaktadır. Yine uzun vâdede herhangi bir eserin ilmî değeri, hiçbir zaman ahlâkî değerini aşamaz ve ondan daha değerli olamaz. Kısaca ilmin ağırlığı ahlâkın hafifliğini de hiçbir zaman telâfi edemez.

İlim hayatında da ahlâk da yine bir takım oyunudur ve ahlâka taraftar olanların ilk vazifesi ise her türlü ahlâksızlığa karşı çıkmaktır. Zira bu meselede asıl vazife ve mesuliyet ilim hayatında da önden gidenlere düşmektedir. Çünkü ahlâk veya ahlâksızlık da yükseklerden alçaklara, büyüklerden küçüklere doğru akmaktadır ve büyükler küçüklere veya selefler haleflere örnek olacaktır.⁵³ Hersekli Ârif Hikmet merhum, "Müslümanlık Hak yolunda kahramanlıktır" dermiş.⁵⁴ Acaba "Âlimlik de hakikat yolunda kahramanlık" değil midir? Bu söze lâyük böyle kahramanlar var mıdır ve acaba nerede i-kamet etmektedirler?

İlimde ahlâk gözetmek vazifesi her şeyden önce ahlâklı oldukları hüsnü zannı içinde olanlara düşmez mi? Ve her şeyden önce ilimde ahlâk meselesinin daha geniş bir iklimde tartışmalara açmak bir ihtiyaç, hâtta zaruret değil midir?

Namık Kemal gibi "Altı da bir, üstü de birdir yerin" demek ilim hayatı için de mi bir kader olmuştur? İlim mensuplarının ve davranışlarının "yer altı" dünyasından hiç mi farkı bulunmamalıdır?

⁵³ Başkalarının eserlerini yağmalamanın ne kadar geniş bir sahada cereyan ettiğine dair her geçen zaman zarfında yeni örneklerin ortaya çıkması çok üzücüdür. Hilmi Ziya Ülken'in intihâllerinden bir örnek için: *Hüseyin Batuhan, İspanya'da Bir Şato*, İstanbul, 2002, s. 206-207. *Ülken'in Sosyolojinin Problemleri ve İslâm Düşüncesi* gibi eserlerinin de nakil olduğuna dair ayrıca bir yazı gerekmektedir.

⁵⁴ İ. Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, 1969, s. 655

Tarihçiler etraflarını kollamaktan tarihi kollamaya bir türlü sırayı getiremiyorlar. Namık Kemal, "Etrafa îânetten umûma ihanet doğar" demiş, etrafı kollamaktan da tarihe, tarihçiye ve tarih okuyucusuna ve tabîî memlekete de ihanet doğmaktadır. Daha geniş bir ifade ile söylemek gerekirse ilmin ilim adamlarından daha büyük bir düşmanı bulunmamaktadır. Bu meselede bir acı gerçek de ahlâksızların en büyük sermayesinin ahlâkluların nezaketi olduğudur. Ama diğer taraftan da şu soru cevap beklemektedir: Ahlâksızlığa karşı çıkmayan bir ahlâk hangi derecede ve ne kadar sayılabilir? Burada merhum Nurettin Topçu'nun bir sözü ile mesele biraz daha vuzuha kavuşturulabilir: "İnsan olan bunu yapmaz sözü yanlıştır. İnsan olan bunu yaptırmaz denmelidir. "Bu sözden hareketle şöyle denebilir: Ahlâklı ilim adamı ahlâksızlığı yapmayan değil, ahlâksızlığa kelâmı ve kalemle karşı çıkandır. Eğer herkes günahkâr değilse "ilk taşı hiç günahı olmayan" atmalıdır.

Tabîî en büyük ilmî kurum olan YÖK'ün ilmin ahlâkını koruma işinde nasıl bir yere sahip olduğu veya bu sahada tamamen yok olup olmadığı meselesini de ayrıca ve uzun uzun tartışmak gereği ortadadır.

Unutulmamalıdır ki korunması gereken şey tarihçi değil, en geniş mânâsıyla tarihtir. Tarihçi fânîdir, bâki olan yalnız "kalb-i selim" ile yazılan tarihtir.

Sanma ey hâce kim senden zer ü sim isterler
"Yevme lâ-yenfau" da kalb-i selim isterler

Asıl büyük ahlâksızlık ise ahlâk edebiyatı yaparak kendi ahlâksızlığını gizleme harekâtında bulunmaktır. İzzet Molla ile beraberiz:

Meşhurdur ki zulm ile olmaz cihan harâb
Eyler ânı müdâhene-i âlimân harâb